

Miraklet på heden

**Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og
beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975**

TEXTILFORUM - MUSEUM MIDTJYLLAND

Sille Radoor Larsen

Miraklet på heden

**Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og
beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975**

Indhold

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog
– en fortælling om tekstil- og
beklædningsindustrien i Midtjylland
ca. 1950-1975

© Forfatteren og Textilforum,
Museum Midtjylland 2011
ISBN: 978-87-87014-01-4
1. oplag, 4.000 ex.

Idé, research og tekst: etnolog,
cand. mag. Sille Radoor Larsen
Grafisk tilrettelæggelse: Kowsky
Tryk: Narayana Press

Publikationen er finansieret af
Axel Hansens Fond

Alle illustrationer er fra Axel Hansens
scrapbog, hvor intet andet fremgår.
Textilforum har ikke kunnet finde den
retmæssige copyrightindehaver til enkelte
illustrationer. Vi beklager, hvis vi utilsigtet
har krænket de pågældendes ophavsret.
Retmæssige krav vil blive honoreret, som
havde vi indhentet tilladelse i forvejen.

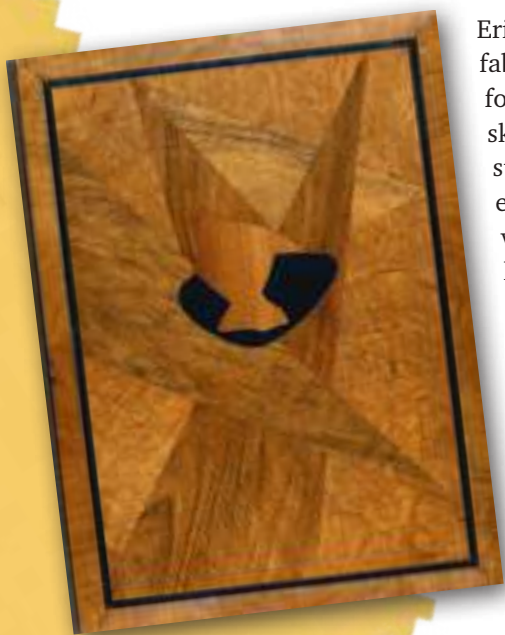
Tak til:

Anette Pind
Birthe Jensen
Charlotte Hauberg
Finn Nielsen
Gert Larsen
Jørgen Hansen
Lilly Vestergård Pedersen & Ole Lauridsen
Lokalarkivet Herning
Ove Riis
Peter Nellemann
Sonja Mikkelsen & Vera Hagelskjær
Svend Aage Bjerring
Vagn Schmidt

- 3**   **Indledning**
- 4**   Det handler om strikvarer

- 7**   **Kapitel 1: Mulighedernes by**
- 7**   Begyndelsen
- 10**   Et marked under forandring
- 12**   Konkurrencen om forbrugerne
- 16**   Mulighedernes by

- 17**   **Kapitel 2: Axello - Fabrik for strikvarer**
- 18**   Impulser udefra
- 21**   En moderne fabrik – Thrigesvej
- 23**   Kvalitet og syntetiske fibre
- 25**   Fra strikvarer til metervarer

- 27**   **Kapitel 3: “Man skal sætte sine garn,
der hvor fiskene går”**
- 27**   Ude i Birk
- 31**   Med verden som marked
- 38**   Hvor scrapbogen ender

- 39**   Ordliste

Indledning

“Jeg har et minde fra før krigen. Der var en mand på Sjælland, som i sin forretning havde en afdeling, der hed Herning. I denne afdeling samlede han rundtomfra fejlvarer, partivarer og alt muligt godtkøbskram. Nu 20 år efter kan Hernings produkter bruges i de førende strøgforretninger rundt om i verden.” *Axel Hansen, Kristeligt Dagblad 1958*

Axel Hansens scrapbog blev givet til Herning Museum af Axel Hansens søster og hans husholderske efter hans død i 1986. Scrapbogens omslag er af ædeltræ og på forsiden ses fabrikkens logo. Bogen er 41 cm høj, 32 cm bred og vejer godt 8 kg.

I ordlisten bagerst finder du en forklaring på de ord, navne og begreber som er markeret med en *.

Erindringen ovenfor er Herning-fabrikanten* Axel Hansens. Den fortæller, at der for den midtjyske* tekstil- og beklædningsindustri* i 1950'erne gjaldt et før og efter 2. Verdenskrig. Før krigen var de varer, som blev fremstillet i området, forbundet med en gennemsnitlig eller dårlig kvalitet. Efter krigen formåede industrien imidlertid at skabe sig et bedre ry. I byer som Herning, Hammerum, Ikast, Brande, Sunds, Aulum, Vildbjerg mfl. blev der nu produceret tekstiler af god kvalitet. Hvad var der sket?

Historien om den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri udvikling efter 2. Verdenskrig er historien om industrisamfundets udvikling. I takt med efterkrigstidens velferdsstigning fremstillede man i Midtjylland tøj til hverdag og fest, til fritid, sport og arbejde, og tøjet blev solgt til forbrugere i ind- og udland. I perioden fra ca. 1950-1970 blev der skabt tusindvis af nye job, og de midtjyske byer voksede med rekordfart. Man begyndte at tale om “Miraklet på heden”.

En forudsætning for, at det gik, som det gjorde, var, at den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri forstod at gribe de nye muligheder, som opstod efter krigen. Fra 1950'erne måtte den danske

tekstil- og beklædningsindustri omstille sig til nye markedsvilkår. I 1948 havde Danmark tilsluttet sig den amerikanske Marshall-plan*. Som en del af aftalen forpligtigede Danmark sig til at samarbejde om frihandel i Vesteuropa. Det betød, at fabrikanterne nu fik mulighed for at eksportere deres varer.

Samtidig kom der ny viden, maskiner og knowhow til landet fra USA. Dermed blev fabrikerne i stand til at producere flere varer end tidligere og endda varer af en bedre kvalitet. Når det blev muligt for fabrikanterne at sælge deres varer i udlandet, betød det dog også, at udenlandske varer kom ind på det danske marked. Konkurrencen blev skærpet, og på tekstilmesserne i Herning begyndte de midtjyske fabrikanter for alvor at markedsføre sig selv. I starten af 1950'erne blev de danske forbrugere derfor gjort bevidste om, at det gamle Hammerum Herred* var strikvarernes hjemegn. Underforstået, at områdets tradition for at fremstille strikvarer sikrede varer af god kvalitet.

En af de midtjyske fabrikanter, som startede virksomhed efter 2. Verdenskrig, var Axel Hansen. På hans trikotagefabrik* i Herning blev der i årenes løb ført en scrapbog. Han fik den af sine medarbejdere i 1957, da hans fabrik havde 5-års jubilæum. Scrapbogen blev ført på fabrikken frem til 1975 og dækker derfor perioden fra 1952-1975. På bogens 279

Stregtegning af villaen på Nørre Allé.

Axel Hansen fotograferet sammen med sin mor og søster foran villaen på Nørre Allé i Herning.

sider finder man alt fra avisudklip til stofprøver, flybilletter og hilsener. Det gør scrapbogen om Axel Hansens fabrik til en unik kilde, men scrapbogen giver også et enestående indblik i de vilkår, som den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri oplevede efter krigen og i årene, som fulgte.

Historien om Axel Hansen er derfor også historien om industriens udvikling efter 2. Verdenskrig, og det er den, som skal fortælles her.

Axel Hansen (1909-1986)

Axel Georg Møller Hansen blev født i 1909 og voksede op i Randers. Hans far arbejdede ved DSB, men omkom i en arbejdsulykke, da Axel Hansen var 1½ år gammel. Han og hans to søskende voksede derfor op hos deres mor under fattige kår. Hun var en troende kvinde, og de hørte til Indre Mission.

Da Axel Hansen var 15 år gammel, kom han i lære hos manufakturhandler Alfred Zacho i Randers. Om den tid fortalte han senere: "... den skønneste læreplads, man kan tænke sig. Ikke alene sørgede Zacho for, at lærlingene fik en ydre afslibning, men også for at de fik en indre holdning". Zacho lagde dermed vægt på, at hans lærlinge lærte at opføre sig som handelsfolk, men også at de i processen tilegnede sig kristne værdier. Fra Zacho i Randers kom Axel Hansen til manufakturhandler Peter Jessen

i Silkeborg. Her blev han handelsrejsende og fik en grundig uddannelse som sælger. I den periode var han desuden aktiv inden for "Kristelig Forening for Handelsrejsende", hvor han deltog i arbejdet med at lægge bibler ud på landets hotelværelser.

Axel Hansen flyttede til Herning i 1947, efter at han i nogle år havde arbejdet som handelsrejsende for forskellige trikotagefabrikker* i området. I Herning fik han ledende stillinger på forskellige fabrikker. Hans sidste arbejdsplads, før han blev selvstændig, var således som prokurist* på kjolefabrikken Neila, ejet af fabrikant Niels Lauridsen.

Axel Hansen blev aldrig gift. I en lang årrække boede han med sin husholderske Jutta Lerche Clausen i en villa på Nørre Allé i Herning. Axel Hansen døde i 1986.

DET HANDLER OM STRIKVARER

I 1935 kom Herning ind på en sjet-teplads, hvad angik byer med flest beskæftigede inden for produktion af tekstil- og beklædning. Foran lå København, Århus, Aalborg, Odense og Vejle. I de større byer var fabrikkerne store virksomheder, som havde flere hundrede ansatte på deres væverier, strikkerier og systuer. I Herning fandtes der også store virksomheder som Herning Klædefabrik i Vestergade eller S. Truelsen & Søn i Bredgade. Men langt de fleste fabrikker var mindre familiebaseerede virksomhe-

Husholderske Jutta Lerche Clausen, kaldet "Lerche".

Uldhandler Ove Jacobsen viser sine strikvarer frem. Foto: H.P. Hansen 1926.

Lars Øllgaard fra Tjørring ved sin strikkemaskine og spolerok. Han var en af de over hundrede hjemmestrikkere, der udførte lønarbejde for firmaet S. Truelsen & Søn i Herning. Foto: H.P. Hansen 1927.

der, som udsprang af områdets tradition for produktion af strikvarer – også kaldet trikotage.

Bønderne i Hammerum Herred

Ordet “trikotage” er fransk og betegner tekstil og beklædning, hvor stoffet er strikket i modsætning til at være vævet. Siden 1600-tallet havde der været tradition for at fremstille strikkede uldvarer blandt bønder og husmænd i Hammerum Herred*. Uldne strømper (hoser), underbukser, trøjer og vanter i tusindvis blev fremstillet med salg for øje. Hosebinderiet* var et supplement til landbruget og foregik derfor i ledige stunder. Uldvarerne blev opkøbt af hosekræmmere*, som solgte dem rundt om i landet.

I 1870'erne begyndte der at komme strikkemaskiner til det midtjyske område. Efterhånden afløste maskinerne de traditionelle strikkepinde, og der opstod en hjemmeindustri* med industriel produktion af trikotage. Hjemmeindustrien var bygget op efter forlagssystemet. Købmænd og fabrikanter udstationerede strikkemaskiner og symaskiner på husmandssteder, hvor familien dannede ramme om produktionen. Arbejdsdelingen var typisk, at mændene strikkede, mens kvinderne syede. Det at være fabrikant, krævede ikke meget mere end en strikkemaskine, og derfor var der flere

gårdejere og husmænd, som med tiden købte deres egne maskiner og startede egen virksomhed.

En industri vokser frem

I midten af 1800-tallet begyndte man at opdyrke heden, og den sandede jord blev omdannet til marker og plantager. Der blev anlagt ordentlige veje, og da jernbanen i 1877 blev ført videre fra Silkeborg, forvandlede landsbyerne Ikast, Hammerum og Herning sig til stationsbyer. Det betød, at en række af de virksomheder, som var startet ude på landet, flyttede ind til stationsbyerne, hvor der var gode transportforhold.

I 1920'erne var København det absolutte centrum for tekstil- og beklædningsindustrien, ligesom industrien var udbredt i de større provinsbyer. I løbet af 1920'erne og 1930'erne tog industrialiseringen imidlertid fart i det midtjyske område. Godt hjulpet på vej af den krise, som landets øvrige tekstil- og beklædningsindustri blev kastet ud i.

Under 1. Verdenskrig (1914-1918) nød den danske tekstil- og beklædningsindustri godt af, at Danmark var neutralt. Store industrilande som England og Tyskland var i krig, og konkurrencen var derfor begrænset. Fabrikanterne kunne sælge alt det, de producerede. De udvidede derfor produktionen og opbyggede store lagre af råvarer, købt til dyre

I 1741 fik hosekræmmere fra Hammerum Herred ret til at sælge deres strikvarer overalt i kongens riger og lande. Resultatet var at hosebinderiet voksede og blev den vigtigste biindustri til landbruget i Hammerum Herred.

Hammerum Herred. Ved folketællingen i 1769 blev indbyggertallet opgjort til 5.867 indbyggere. Området var for tyndt befolket til, at der kunne etableres byer med håndværk og handel.

Herning: Tekstil- og beklædningsindustriens andel af byens samlede industri:

1925:	52 %
1935:	69 %
1948:	62 %

I perioden 1920-1940 blev to ud af tre nystartede fabrikker inden for tekstil og beklædning i Danmark startet i det midt- og vestjyske område.

krigspriser. Da krigen var slut, og konkurrencen igen satte ind, faldt råvarelagrenes værdi, og resultatet var, at mange store fabrikker gik konkurs.

I det midtjyske område gav det plads til iværksættere, som opkøbte maskiner fra de konkursramte fabrikker. Det indvarslede en ny tid for den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri.

Nye muligheder under 1930'ernes krise

Ud over at 1920'ernes konkurser gav plads til nye spillere på markedet, blev de midtjyske iværksættere også hjulpet på vej af den økonomiske krise, som satte ind i 1930'erne.

I Danmark var det især landbruget, som blev ramt af krisen, og mange flyttede fra landet og ind til byerne. For den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri betød det, at fabrikkerne fik let adgang til billig arbejdskraft. I modsætning til tekstil- og beklædningsindustrien i de større byer, som havde en lang tradition

I 1920'erne blev der startet nye tekstilvirksomheder, hvor der var plads. Baggårde, udhuse, garager, lofts-værelser og kældre blev taget i brug. I baggården til Dalgasgade 25 i Herning ligger Hakkelsesskærriet. Oprindeligt var det her, omegnens landmænd kunne opstalde deres heste, når de var i byen for at handle. Op gennem 1920'erne og 1930'erne blev bygningen imidlertid overtaget af iværksættere. Blandt fabrikkerne, som startede her, var: Jens Bjerg Sørensen (JBS), Niels Sørensen (Bosweel), Mads Eg Damgaard (Egetæpper) og Aage Damgaard (Angli). Huset er i dag hjemsted for Hosebinderlauget. Foto: Sille Radoor Larsen 2010.

for faglig organisering, var de fleste arbejdere i den midtjyske industri ufaglærte. Midtjylland var i den forstand et lavtlønsområde, hvor fagbevægelsen kun spillede en mindre rolle.

1930'ernes krise var verdensomspændende. For at beskytte landets egne industrier indførte den danske stat begrænsninger på import af udenlandske varer. Det skete gennem oprettelsen af Valutacentralen under Nationalbanken, som fik til opgave at regulere handelen. Da det var svært at få tilladelse til at importere varer, blev det danske hjemmemarked stort set overladt til de danske fabrikker. Resultatet var, at den danske tekstil- og beklædningsindustri, i kraft af statens protektionistiske* politik, fik det danske marked for sig selv. En situation som blev opretholdt frem til efter 2. Verdenskrig, hvor importen igen blev givet fri.

KAPITEL 1

Mulighedernes by

“Herning er mulighedernes by i en grad som kun de færreste aner, samtidig med at folk i Herning er ligefremme, naturlige og har medfødt dygtighed og næse for forretning. Disse egenskaber parret med et fællesskab mellem arbejdsledere og arbejdere, som, så vidt jeg ved, slet ikke findes tilsvarende andre steder, gør, at for mig, som tilflytteren, står Herning som et ideal. Jeg tror også, at der rundt i landet står glans om Hernings navn, og efterhånden også i udlandet i kraft af eksporten.” *Axel Hansen, Kristeligt Dagblad 1958*

I juli 1952 var Axel Hansen på udkig efter lokaler til sin nystartede virksomhed.

Model iført en af de strikbluser, som Axel Hansen eksporterede til Norge. Blusen blev fremstillet på fabrikken Elgko i Herning, 1952.

Historien om Axel Hansen er også historien om den vækst, som den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri oplevede i årene efter 2. Verdenskrig. Axel Hansen var en tilflytter, og for ham blev Herning “mulighedernes by”. Ikke alle iværksættere og fabrikanter fik så stor succes, som han gjorde, men fælles for dem var de særlige vilkår og muligheder, som opstod efter krigen.

BEGYNDELSEN

Den 1. august 1952 nedsatte Axel Hansen sig som grossist*. Året før havde han besøgt venner i Norge, som han kendte fra sin tid som handelsrejsende. Gennem dem fik han kontakt til nogle store norske importører af færdige trikotagevarer. Efter krigen var der mangel på tekstil- og trikotagevarer i Norge. Axel Hansen

valgte derfor at satse på eksport, og allerede i virksomhedens første år eksporterede han trikotagevarer fra Herning til Norge til en værdi af 1½ mio. kr.

Hans virksomhed blev indrettet i gården bag ved Hotel Eyde. Her lå der en gammel hestestald, der tidligere var blevet brugt af handelsfolk, når de var i byen for at vise deres varer frem, og den blev indrettet til lager. Derudover ansatte Axel Hansen Svend Aage Bjerring, som Axel Hansen havde mødt på kjolefabrikken Neila, da han arbejdede som prokurist. Bjerring tog sig af lageret. Senere kom kontordamen Lilly Lauridsen til. Hun havde også forbindelse til Neila. Hendes far var nemlig driftsleder der, mens fabrikken tilhørte hendes farbror Niels Lauridsen. Selv var Axel Hansen på farten det meste af tiden for at skaffe nye ordrer.

Ordreseddel fra "Steen og Strøm" i Norge. På billederne ses Axel Hansen og Svend Aage Bjerring, som tog sig af lageret.

Fra 1948-1953 modtog Danmark 278 mio. dollars i Marshall-hjælp. De 245 mio. dollars blev givet som gave, mens resten blev ydet som lån.

Den amerikanske regerings tilbud om et økonomisk samarbejde omkring genopbygningen af Europa blev også givet til Sovjetunionen. Som forventet afslog Sovjetunionen at modtage hjælp fra USA, og det samme gjorde de øst-europæiske lande, som efter 2. Verdenskrig kom under sovjetisk kontrol. Marshall-planen var derfor også med til at understøtte Europas deling i et Vest- og et Østeuropa under Den kolde Krig.

Mangel på maskiner og ny teknologi

I årene efter krigen kunne tekstilfabrikanterne sælge alt det, de producerede. Forklaringen var, at forbrugerne skulle have fyldt op i skabe og skuffer efter fem lange krigsår med tøjrationering og erstatningsvarer. Men på grund af først 1930'ernes importbegrænsninger og derefter 2. Verdenskrig havde tekstil- og beklædningsindustrien ikke fået tilført nye maskiner og ny teknologi i flere år. Omkring 1950 var industriens produktionsapparat* derfor ved at være slidt ned, og der var ikke mange brugte maskiner til salg. Drømte man, som Axel Hansen, om at få sin egen moderne trikotagefabrik, måtte man forsøge at importere nye maskiner fra udlandet. Det krævede, at man havde adgang til udenlandsk valuta.

Marshall-lån

Efter 2. Verdenskrig var der overalt i Europa en akut mangel på udenlandsk valuta. Det var derfor ikke muligt at

veksle frit fra en valuta til en anden. Situationen var kritisk, for det betød, at landene ikke havde mulighed for at importere de varer, de havde brug for, og at de fik svært ved at sælge deres egne varer til udlandet. Løsningen på problemet kom fra USA, som med lanceringen af Marshall-planen* i 1947 tilbød de europæiske lande en omfattende økonomisk støtte til genopbygning efter krigen.

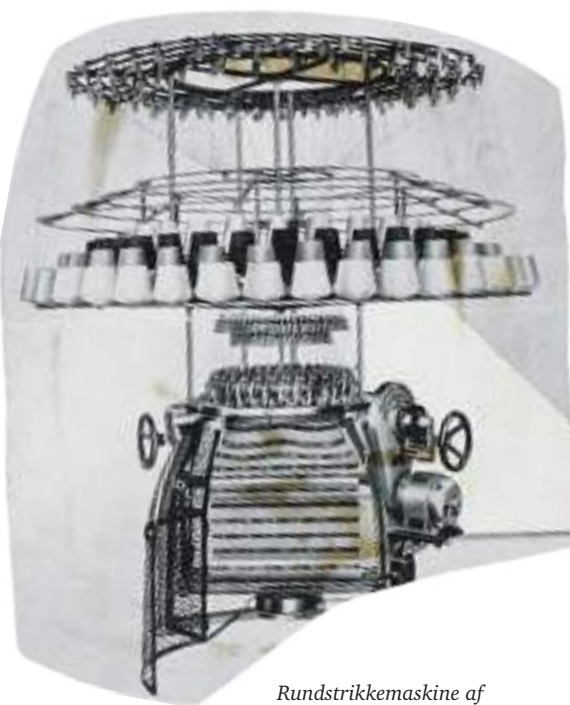
Som en del af Marshall-planen blev det muligt for den enkelte fabrikant at ansøge om Marshall-lån. Lånene havde til formål at fremme landbrugets og industriens produktivitet og betød, at det nu blev muligt at købe varer og teknisk udstyr fra især USA, men også fra de andre vesteuropæiske lande, som modtog genopbygningshjælp under Marshall-planen.

Marshall-lånene fungerede på den måde, at man sendte en ansøgning til Handelsministeriet. Hvis ansøgningen blev godkendt, kunne den danske fabri-

Avisartikel 1954.

Laurids Knudsen's fabrik Elgko, hvor Axel Hansen fik opstillet sin første rundstrikkemaskine. Fabrikken lå på adressen Silkeborgvej 86 i Herning.

Rundstrikkemaskine af mærket "Supreme". Maskinen var produceret i USA og en af de første maskiner, som Axel Hansen købte til sin nye fabrik.

Julehygge for de ansatte på Axel Hansens fabrik i 1956. På det tidspunkt arbejdede der 15-20 personer på fabrikken.

kant få omvekslet sine danske kroner til amerikanske Marshall-dollars.

Fra grossist til fabrikant

Af en avisnotits i scrapbogen fremgår det, at Axel Hansen var den første tekstilfabrikant i Herning, som fik bevilget Marshall-lån. I 1954 havde han planer om at opføre en moderne trikotagefabrik på Gl. Landevej, som udelukkende skulle producere til eksport. Ordningen med Marshall-lån gav ham mulighed for at importere de fornødne maskiner og inventar fra udlandet. Scrapbogen viser også, at han købte en rundstrikkemaskine i USA, men planerne om en moderne fabrik blev i første omgang stillet i bero. I stedet koncentrerede Axel Hansen sig om at få sin egen fabrik for strikvarer op at køre.

Axel Hansens skifte fra grossist til fabrikant skete ikke fra den ene dag til den anden, men foregik trinvist. Som grossist fik han fremstillet sine varer rundt om på byens fabrikker. Derefter

fik han den amerikanske rundstrikkemaskine til landet. Den blev opstillet på fabrikken Elgko, ejet af fabrikant Laurids Knudsen. Først derefter fik han sin egen trikotagefabrik.

Ude i Th. Nielsens Gade

I 1954 overtog Axel Hansen en mindre fabriksbygning på adressen Th. Nielsens Gade 90 i Herning. Hvis Herning i 1950'erne var mulighedernes by, så var Th. Nielsens Gade og området omkring Silkeborgvej stedet, hvor muligheder blev omsat til kroner og ører. Axel Hansens første fabrik lå kort sagt i et af 1950'ernes mest dynamiske industriområder inden for tekstil og beklædning.

I Th. Nielsens Gade blev fabrikker jævnligt købt og solgt. Fabrikernes produktion var under stadig udvikling, og når en fabrik fik brug for mere plads, eller produktionen blev lagt om, indebar det ofte en flytning. Bygningen skulle passe til fabrikkens funktion, og op gennem 1950'erne blev industrien stadig

"I Fjor udstedtes 294 nye Næringsadkomster i Hammerum Herred, deraf 167 i Herning Købstad. 34 fik Næringsadkomst som fabrikant, deraf 23 i Herning, resten hovedsagelig i Ilkast. Det vil sige, at der nu er henved 250 Textilfabrikker i Hammerum Herred."

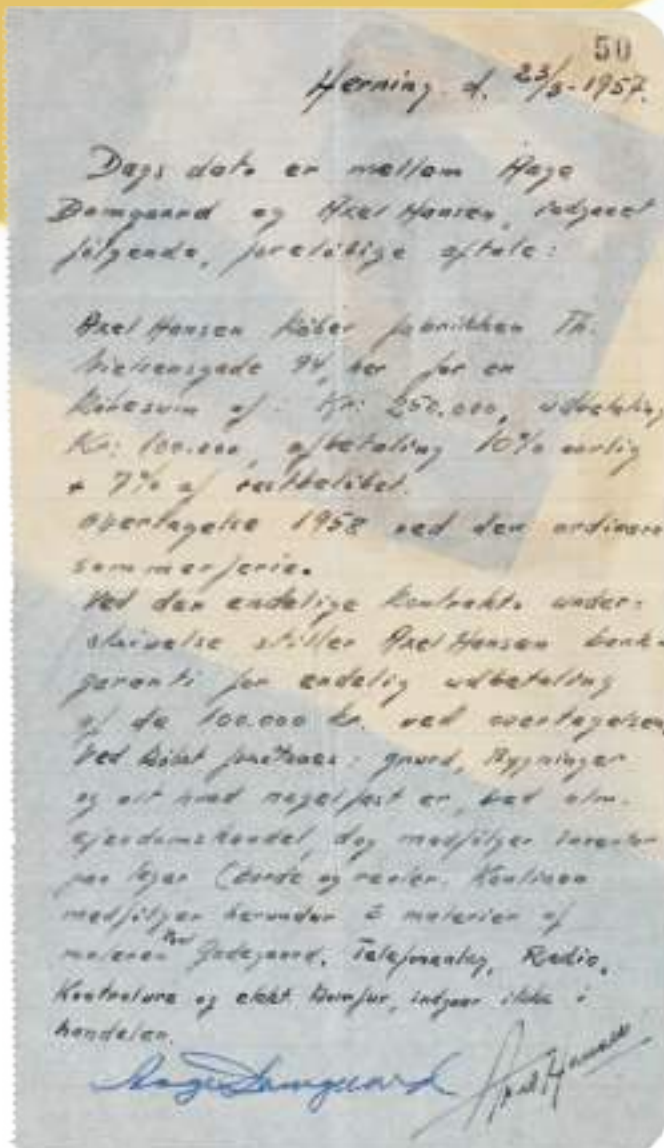
Kilde: Textil-Nyt fra Hammerum Herred 1953

Th. Nielsens Gade 90 eller "nitti", som Axel Hansen kaldte den med hilsen til eksportmarkedet i Norge, var en ydmyg fabriksbygning opført i to etager.

Aage Damgaards fabrik Th. Nielsens Gade 94.

Håndskrevet salgskontrakt fra Axel Hansens køb af Th. Nielsens Gade 94.

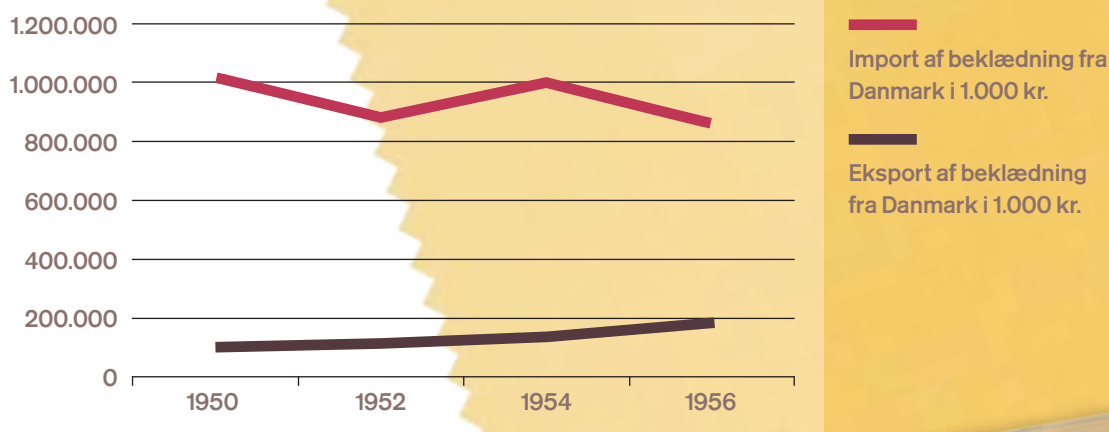
mere bevidst om, at en fabriks produktivitet hang nøje sammen med dens indretning.

Under Marshall-planen fik den danske tekstil- og beklædningsindustri tilført ny viden om teknologi og produktion. Amerikanske industrikonsulenter besøgte de danske fabrikker og vejledte om, hvordan industrien kunne øge sin produktivitet, og en delegation af danske fabrikker og arbejdere blev sendt på studietur til USA.

Op gennem 1950'erne vandt de amerikanske ideer i stor stil indpas på de midtjyske tekstilfabrikker. Mange fabrikker lagde produktionen om. I stedet for en blandet produktion af alt fra børneundertøj til damebluser og herrebukser, satsede man nu på masseproduktion af enkelte produkter. Axel Hansens specialitet var modestrikvarer til damer. Andre midtjyske fabrikker koncentrerede sig f.eks. om at fremstille herreskjorter eller undertøj.

ET MARKED UNDER FORANDRING

Axel Hansens fabrik fremstillede primært trikotagevarer til eksport. I 1952 var ideen om, at man som midtjysk tekstil-

I marts 1957 bragte Ekstra Bladet historien om en ejendomshandel mellem fabrikkerne Aage Damgaard og Axel Hansen. Det skete under overskriften "Når jyder handler". Axel Hansen kom dog aldrig til at flytte ind i Aage Damgaards fabrik på Th. Nielsens Gade 94. Med et fabriksareal på 1.000 m² var bygningen for stor. I stedet indgik han en byttehandel med fabrikant Eli Jepsen, hvor Axel Hansen overtog hans fabrik på adressen Thrigesvej 2-4, Herning.

fabrikant kunne skabe en forretning på eksport, stadig ny. Men det var klart for alle, at markedet for den danske tekstil- og beklædningsindustri var under forandring. Mens tekstilarbejderforbundet i 1951 organiserede 31.570 medlemmer, var tallet frem mod 1956 faldet til 20.300 medlemmer. Store væverier og trikotagefabrikker lukkede på stribe. Især hovedstadsområdet, Nordsjælland og fabrikkerne i de større købstæder mistede arbejdspladser.

Forandringerne skyldes bl.a., at der med Marshall-planen var fulgt et krav om øget frihandel i Europa. I den forbindelse blev Danmark medlem af OEEC* (Organization for European Economic Co-operation). Samarbejdet i OEEC var med til at liberalisere* handlen mellem medlemslandene og sikre, at man frit kunne veksle mellem de forskellige landes valutaer. Det betød, at man forlod den protektionistiske handelspolitik, som var blevet ført siden 1930'erne, og begyndte at samarbejde om etableringen af et frit marked i Vesteuropa. Men overgangen fra protektionisme til frihandel forløb ikke uden problemer, og i Danmark var tekstil- og beklædningsindu-

strien den første industri, som mærkede konsekvenserne af en liberalisering* af handelen OEEC-landene imellem.

Frihandel og toldmure

I 1951 frigav den danske stat importen af færdige tekstilvarer. Det betød, at der ikke længere var nogen begrænsning på, hvor mange skjorter, bukser, strømper mv. som kunne importeres til Danmark fra de andre OEEC-lande. Når de udenlandske varer nu fik mulighed for at komme ind i Danmark, skulle man mene, at det samme også gjaldt den anden vej, men sådan forholdt det sig ikke.

Da Axel Hansen i 1952 begyndte at eksportere sine trikotagevarer til Norge, der også var medlem af OEEC, blev varerne pålagt en told på 20-25 pct. af deres værdi. Den høje told betød, at de norske forbrugere betalte 30-50 pct.

"Toldafgiften for en skjorte fra Hammerum Herred er over 4 kr. til Tyskland, over 5 kr. til England og over 5 kr. til Benelux-landene. Hvis disse lande eksporterer skjorter til Danmark, slipper de med - 65 øre."

Kilde: Nyt fra Hammerum Herred 1951.

"Når toldskrankerne falder, vil vi juble. Vi ønsker absolut ingen fortrin over for andre eksportlande, men vi ønsker en konkurrence på lige fod."

Kilde: Axel Hansen 1952.

Den gamle uldgyde var vartegn for tekstilmesserne i perioden 1947-1953.

DANSK TEXTIL-MESSE
I HERNING 4-10 AUGUST 1952

“Handelsminister Lis Groes i anledning af messen i 1954: “I en tid, hvor der er så megen bekymring for den danske tekstilindustri fremtidsudsigter, er det velgørende at se den ihærdighed, hvormed man i vor tekstilindustri hjemegn har arbejdet for at vise, hvad man formår. Textilmessen i Herning fødtes under specielle efterkrigs-konjunkturer, og man kunne frygte for, at den næppe kunne overleve et noget barskere økonomisk klima. – Med ægte jydsk stædighed har Jydsk Tricotagefabrikant-Forening imidlertid år efter år gennemført Dansk Textil Messe (...) Jeg håber, at det initiativ og den virkelyst, der udstråler fra Herning og Dansk Textil Messe, vil kunne friske op blandt de mismodige i det øvrige land. Lykke til!”

Kilde: Katalog, Dansk Textil Messe 1954.

mere for de danske tekstilvarer end forbrugerne i Danmark.

Frihandelssamarbejdet indebar dermed visse begrænsninger. Forklaringen var, at det var op til det enkelte OEEC-land at bestemme, hvilke færdigvarer det ville frigive handlen med. I stedet for at udsætte egne industrier for konkurrence valgte landene at frigive handlen med de færdigvarer, som udgjorde den mindst mulige trussel mod landets eget erhvervsliv. Når f.eks. Vesttyskland og England ikke frigav importen af færdige tekstilvarer, skyldtes det, at begge lande havde en stor tekstil- og beklædningsindustri.

Set fra den danske tekstil- og beklædningsindustri side var der imidlertid tale om konkurrenceforvridning. De danske toldsats var nogle af de laveste i Vesteuropa. Fabrikkerne mente derfor, at den danske stat forhindrede dem i at konkurrere på lige fod. Importen af færdige tekstilvarer til Danmark var stadig stigende og de danske producenter måtte kæmpe hårdt for at sikre sig forbrugernes gunst.

KONKURRENCEN OM FORBRUGERNE

For den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri var årene lige efter 2. Verdenskrig kendetegnet ved at være et

Når konkurrencen var hård og udbuddet stort, var det vigtigt for producenten at blive husket af forbrugerne f.eks. på et velklingende navn. I 1955 skiftede fabrikken navn til “Axello – Fabrik for strikvarer”.

“sælgers marked”. Men da billige importvarer væltede ind over landets grænser i starten af 1950’erne, vendte situationen. Forbrugerne fik et alternativ til de danske produkter, og den udenlandske konkurrence forvandlede markedet til et “købers marked”. Fra industriens side gjaldt det nu om at overbevise forbrugerne om, at de danske produkter var bedre end de importerede. Og her fik industrien sin sag for.

Under 2. Verdenskrig havde dansk tekstil- og beklædning fået ry for at være af dårligere kvalitet end tøj, som var pro-

Op gennem 1950'erne sad Axél Hansen i Dansk Textil-messes komité. På billedet fra 1954 ses han yderst th.

duceret i udlandet. Det skyldtes bl.a., at fabrikanterne pga. af mangel på råvarer som uld og bomuld havde eksperimenteret flittigt med erstatningsmaterialer. Ud over genbrug af gamle klude havde man bl.a. forsøgt sig med hår fra kreaturer og papirgarner (garner fremstillet af cellulose udvundet af træ). Resultatet var derefter og forbrugernes tillid tabt. Efter krigen måtte tekstil- og beklædningsindustrien derfor ud i en større charmeoffensiv. Forbrugerne – både i Danmark og udlandet – skulle overbevises om, at når blot de rigtige råvarer var til stede, så var de danske producenter i stand til at levere lige så gode produkter som udlandet. En måde, man kunne gøre det på, var ved at vise sine varer frem for forbrugerne på særlige tekstilmesser.

Tekstilmesserne i Herning

Tekstilmesserne var med til at gøre Herning kendt over hele landet som tekstil- og messeby. Den første messe "Jydsk Textil Messe" blev afholdt i 1947 og var arrangeret af Jydsk Tricotage-fabrikantforening. Allerede i 1950 havde messen imidlertid fået et sådant omfang, at den skiftede navn til Dansk Textil-Messe.

Messen var andet og mere end en lokal begivenhed. Allerede i 1947 blev tronfølgeren H.K.H. Arveprins Knud

Axel Hansen og handelsminister Lis Groes. Dansk Textil Messe 1954.

Axel Hansens udstillerkort, Dansk Textil Messe 1955.

Etiket med portræt af H.K.H. Arveprins Knud. Dansk Textil Messe 1964.

protektor for messen. At den danske stat også havde interesse i tekstilmesserne fremgår af, at skiftende ministre for handel og industri, samt direktøren for Danmarks Nationalbank, var at finde i messens ærespræsidium.

Messens hovedopgave var at fremme salget af danske tekstilvarer. Det skete under sloganet "Dansk tekstil til danske forbrugere". En anden ambition var at vise omverdenen, at der i Danmark blev produceret tekstilvarer, der var fuldt på højde med, hvad udlandet kunne præstere.

Den opgave blev fra starten grebet yderst professionelt an. Før hver messe blev journalister inviteret til presedage i Herning. Her var en af de store oplevelser, at tekstilfabrikanterne personligt kørte journalisterne rundt i området og viste dem fabrikker og seværdigheder.

Den megen omtale satte Herning og den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri på landkortet. Det budskab, som journalisterne bragte videre i landets aviser, var, at det var de midtjyske tekstilfabrikker, som holdt danskerne forsynet med alt fra undertøj til mode-

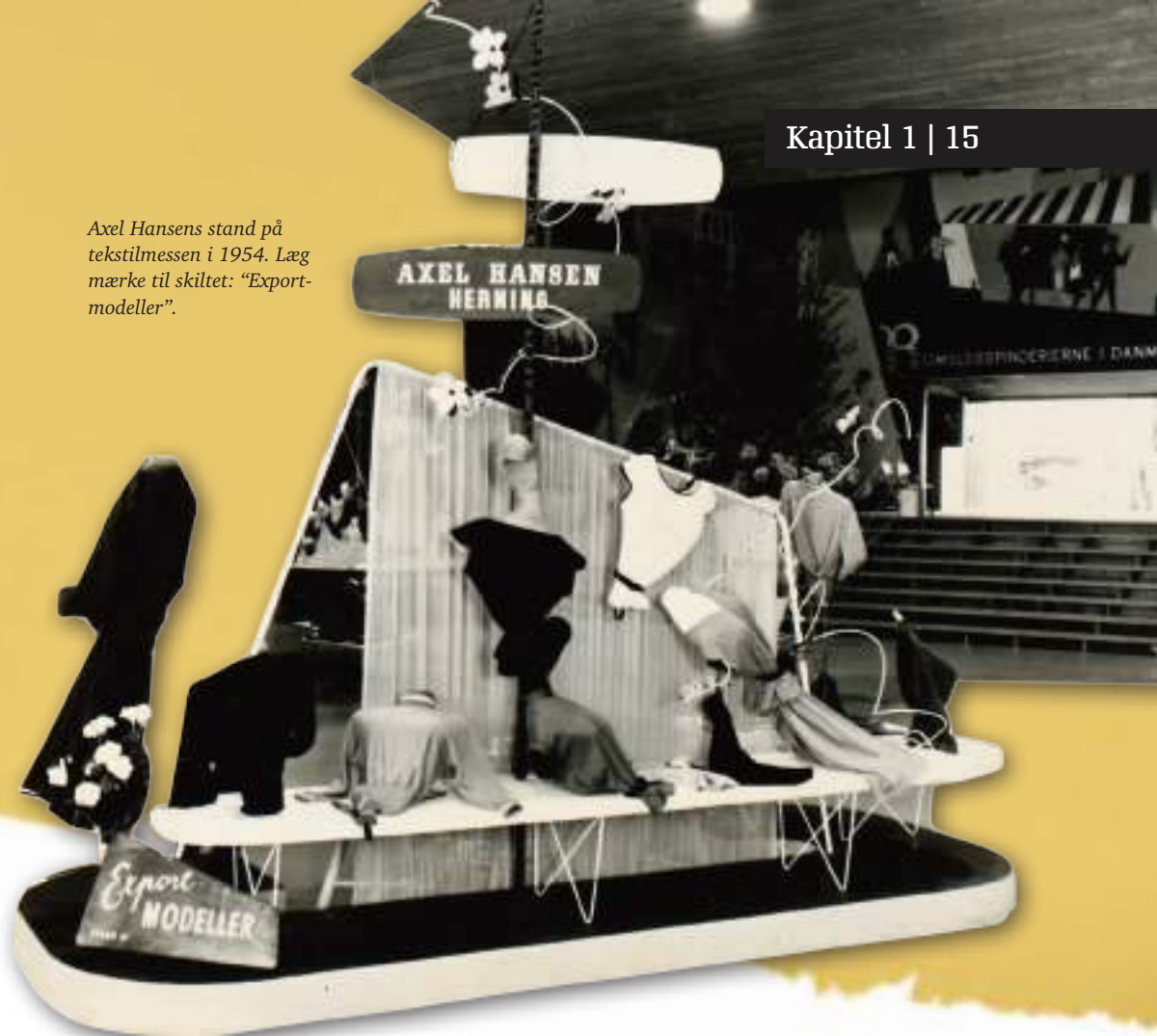
Textilmesserne var både for indkøbere og den administrative forbruger. Ud over messestandene med tøj og modeopvisninger var der underholdning med kendte musikere og skuespillere. Særlig populær blandt publikum var kåringen af "Frk. Strik", og i 1956 var Axel Hansen konferencier ved årets konkurrence.

Tekstilmessens moderne vartegn fra 1954.

Axel Hansens stand på tekstilmessen i 1954. Læg mærke til skiltet: "Export-modeller".

tøj og karklude. Dermed sparede de det danske samfund for hundrede og atter hundrede millioner kroner. Argumentet var nemlig, at hvis det ikke var for den midtjyske tekstilindustri, så ville danskerne være tvunget til at bruge landets sparsomme udenlandske valuta på at købe tøj i udlandet.

Miraklet på heden

I de første år var tekstilmessens vartegn den gamle uldgyde på vandring i luften over industribygninger og rygende skorstenene. Dermed lod man det gamle Hammerum Herred møde den moderne industriby. Vartegnet fortalte således om en moderne industri med rødder i hedeegnens tradition for produktion og handel med uldvarer. Den gamle hosekræmmer drog ud i verden med sin uldpose på nakken og sit naturlige talent for handel. For de midtjyske fabrikanter symboliserede figuren flid, stædighed og foretagsomhed.

Man kan sige, at den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri i forbindelse med tekstilmesserne opdagede traditionen og gjorde den til sin egen. Hamme-

rum Herred blev gjort til strikvarernes "hjemegn", og de midtjyske fabrikanter fik en fælles fortælling om, hvem de var, og hvor de kom fra. De var en del af miraklet på heden, der gjorde det fattige og jammerfulde Hammerum Herred til centrum for den danske tekstil- og beklædningsindustri.

Det var dog ikke alle fabrikanter, som dyrkede traditionen. Som medlem af Dansk Textil Messes komité var Axel Hansen i 1954 med til at lancere et nyt, abstrakt vartegn for tekstilmessen. Axel Hansen satte pris på dygtige mennesker med næse for forretning. Men han var også tilflytter og anså Dansk Textil Messe for at være for hele den danske tekstil- og beklædningsindustri og ikke kun for midtjyder. Måske var det på tide, at industrien begyndte at fortælle en anden historie om sig selv. Nemlig den om tekstilvarer fremstillet i det midtjyske, som blev solgt på hovedgader i Sydney, New York, Bombay og Amsterdam. Kort sagt; at man var en del af en international industri, og at man eksporterede sine varer til hele verden.

"Der var en Københavner, der i ramme Alvor troede, at der gik Faar paa Hernings Hovedgade og gnavede Lyng mellem Brostenene. Det minder os om Jyden, der talte om København og sagde: - København er saamænd en hyggelig By - det er bare en skam, at den ligger i saadan en Afkrog af Landet."

Kilde: Textil-Nyt fra Hammerum Herred 1953.

I forbindelse med tekstilmessen i 1952 blev der stiftet et "Hosebinderlaug". Lauget var oprindeligt en happening, der skulle lokke journalister til byen for at møde de spøjse, jyske uldkræmmere. Hosebinderlauget eksisterer imidlertid stadig, og hvert år på "hosebinderdagen" bliver der optaget nye "bindebrødre".

Axello

- STRIKKER

Ansatte på Axello fotograferet foran fabriken på Th. Nielsens Gade 90 i 1956. Axel Hansen står yderst tv. sammen med sin første medarbejder, Svend Aage Bjerring. Kvinden yderst th. er Axel Hansens husholderske "Lerche".

Indbyggertal	1945	1955	1965
Herning:	16.825	22.014	29.902
Ikast:	3.059	4.760	7.559

Tekstil- og beklædningsindustrien skabte arbejdspladser og tiltrak folk fra hele landet. Sammen med et højt fødselstal betød det at Herning fik en ung befolkning. I 1971 var 61 pct. af Hernings indbyggere under 35 år, mod 53 pct. i landet som helhed.

“1960 beskæftigedes 40.000 mennesker flere inden for dansk produktion, end tilfældet var i 1959 – deraf havde 28.000 ikke tidligere været på arbejdsmarkedet.”

Kilde: Textil Kontakt 1961

MULIGHEDERNES BY

Det var ikke kun Axel Hansen, som anså Herning for at være mulighedernes by. Skellet mellem arbejder og fabrikant var glidende. En arbejder kunne starte sin egen fabrik og blive fabrikant. Gik det ikke, blev han arbejder igen. Men en arbejder kunne også være både lønarbejder og arbejdsgiver. Efter en lang arbejdsdag på fabriken kunne en strikker f.eks. fortsætte derhjemme som fabrikant, hvor strikkemaskiner i husets kælder eller garage gav mulighed for en produktion.

Blandingen af store fabrikker med måske 50-100 ansatte og mindre fabrikker med 5-10 ansatte gav industrien en fleksibilitet. I travle perioder var det muligt at få dele af en ordre udført som lønarbejde på en anden fabrik eller at benytte sig af hjemmesyversker. Introduktionen af amerikanske produktionsprincipper gav mening for de store fabrikker, som havde masseproduktion. Men det gamle system med forlagsvirksomhed levede videre i en ny form. I de nybyggede lejligheder på Fruehøj i Herning blev der f.eks. syet i stor stil i 1950'erne. Symaskinerne larmede en del, men da mange familier var afhængige af kvindernes indtægt som hjemmesyversker, var naboerne generelt tolerante.

Omkring 1960 gjorde tekstil- og beklædningsindustriens vækst Herning og

Ikast til to af de hurtigst voksende byer i landet. Industrien skabte arbejdspladser og tiltrak folk fra hele landet. Marshallplanen havde ført til en genopretning af økonomien i Danmark, såvel som i resten af Vesteuropa. De midtjyske fabrikker var en del af et internationalt marked, og fremtiden så lovende ud.

Eksportmodel fra Axello anno 1956.

KAPITEL 2

Axello

– fabrik for strikvarer

“... fra at bo i et baglokale i en baggård er det i disse dage blevet til en skøn fabrik efter amerikansk mønster med lave, lange længer, rationel, hygiejnisk og med passende komfort for personalet, have til syersker og så videre. Med hvilken fart denne virksomhed er skudt op, turde blandt andet fremgå af denne lille ting, at lederen først for en månedstid siden har fået eget kontor.” *Kristeligt Dagblad 1958*

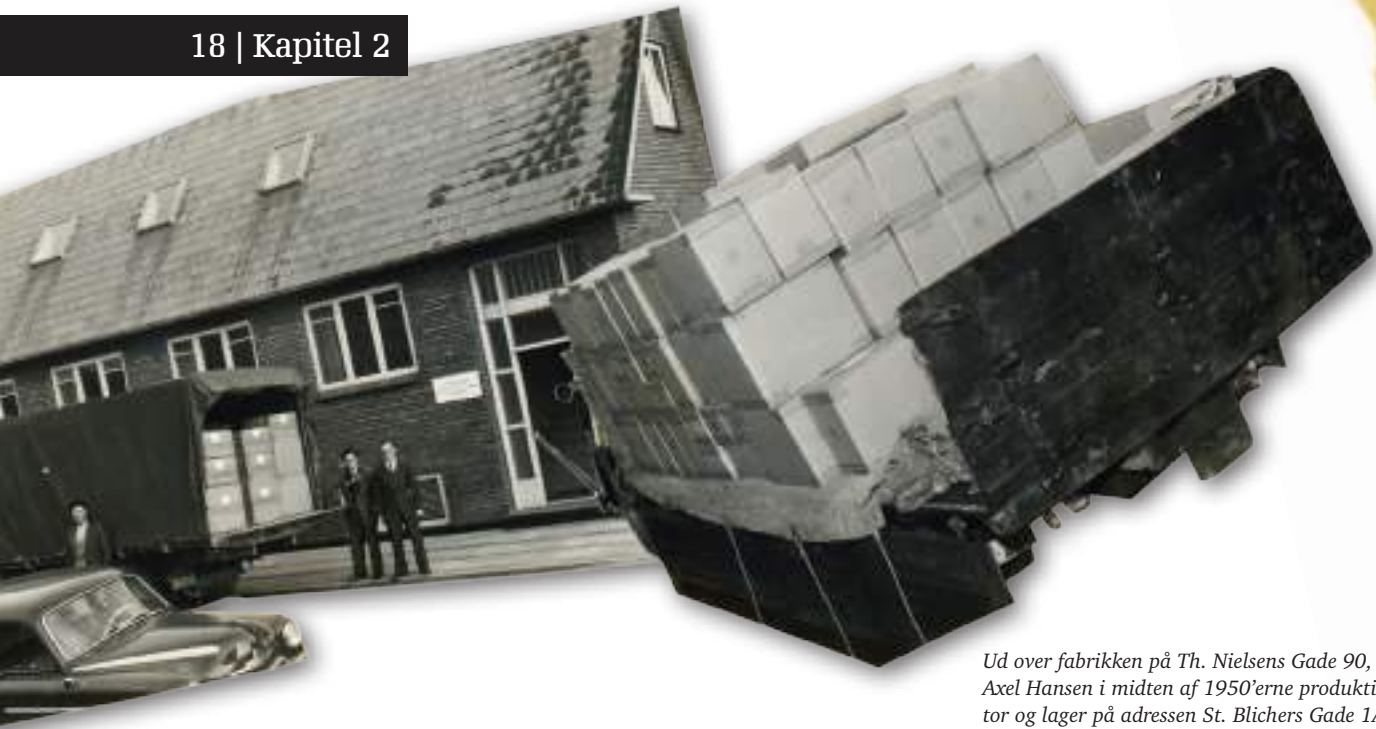

Thrigesvej 2-4 blev opført af fabrikant Eli Jepsen i starten af 1950'erne. Eli Jepsens fabrik, Midtjysk Konfektionsfabrik, var en af landets største buksefabrikker. I 1957 var produktionen vokset fra fabriksbygningen på Thrigesvej. Derfor indgik Eli Jepsen en handel med Axel Hansen, der gik ud på, at de to byttede fabrikker. Eli Jepsen fik Th. Nielsens Gade 94, som Axel Hansen for nylig havde købt af fabrikant Aage Damgaard, mens Axello flyttede til Thrigesvej.

I 1958 flyttede Axel Hansen sin fabrik til nye moderne fabrikslokaler på adressen Thrigesvej 2-4 i Herning. Som en journalist fra *Kristeligt Dagblad* bemærkede, så var der tale om en skøn fabrik efter “amerikansk mønster”.

Thrigesvej 2-4 var løsningen på de pladsproblemer, som fabrikken efterhånden led af. Hvor Axel Hansen i 1952 havde to ansatte, var antallet nu oppe på omkring 25, og det var stigende. Fabrikken var stadig specialiseret i eksport af strikvarer med Norge som det vigtigste

marked. Men Axel Hansens damestrik blev også solgt i forretninger i bl.a. Sverige og Vesttyskland, og i forbindelse med femårsjubilæet i 1957 gik fabrikken ind på det danske marked. At det stadig var udlandet, der blev satset på, fremgår dog af, at fabrikken i 1955 skiftede navn fra “Axel Hansen – Fabrik for strikvarer” til det mere elegante “Axello”. Et navn som var let at huske og ikke mindst udtale for de udenlandske forbrugere.

Ud over fabrikken på Th. Nielsens Gade 90, havde Axel Hansen i midten af 1950'erne produktion, kontor og lager på adressen St. Blichers Gade 1A. Med flytningen til Thrigesvej blev fabrikens aktiviteter samlet på et sted.

Strikkemester

Dygtig, ung Væver eller Strikker kan få en Ørkestilling som ansvarlig Leder af tip-top moderne Maskinpark for Jersey- og Strikvarer, Hundjaguar og Bunderneve.

For den rigtige Mand en god Fremtidsstilling. God Løn og veiforordnet Arbejdstid. Fuld Diskretion lovet. Billig, mækt. 16682, til Herning Postkøblad.

11-11-1955.

KLIPPEDAMER

Dygtige damer til klipping af uld og Jersey antages straks til velbetalt arbejde.

AXEL HANSEN - telefon 2500

Henvendelse: Direktrice frk. Laurson, Th. Nielsensgade 90

Stikkestingssyersker

Dygtige og rutinerede syersker til uld kan straks få godt og velbetalt arbejde.

AXEL HANSEN
Fabrik for strikvarer og Jersey
telefon 2500 - fl. lin.

Henv: Direktrice frk. Laurson, Th. Nielsensgade 90.
12663

Stillingsopslagene fortæller om, hvad Axel Hansen forventede af sine ansatte, og hvad han kunne tilbyde til gengæld.

Ung Mand

med gode Skolekarakterer, frisk og med Gaarnamod, og med Lyt til Handel og Fabrikation, kan vi tilbyde en interessant og lærerig Plads på vort Lager og Knitser.

AXEL HANSEN
FABRIK FOR STRIKVARER og JERSEY
Telefon 2500

Personlig Henvendelse på Salgskontoret St. Blichersgade 1A. 1702

IMPULSER UDEFRA

I 1950'erne var Paris centrum for dame-mode. Det var her, sæsonens mode blev skabt, og herfra den spredte sig ud i verden. Var man velhavende nok, kunne man i København lægge vejen forbi modosaloner i stormagasiner som Magasin de Nord og Illum. Her blev der solgt ægte parisermodeller, som enten var færdigsyede eller blev syet op på stormagasinetns egen systue. Var man knap så velhavende, kunne man gå til en dame- eller herreskrædder, som havde styr på moden og syede tøjet efter mål. Eller man kunne sy det selv efter ugebladenes syopskrifter.

Efterhånden som industriens masseproducerede tøj blev billigere og fik en bedre pasform, blev modetøjet imidlertid attraktivt for stadig flere. I 1950'erne begyndte midtjyske fabrikanter derfor at specialisere sig i fremstilling af modetøj. De tog på messer i Frankrig og Tyskland

Direktrice Else Marie Nielsen.

Else Marie Nielsen, direktrice

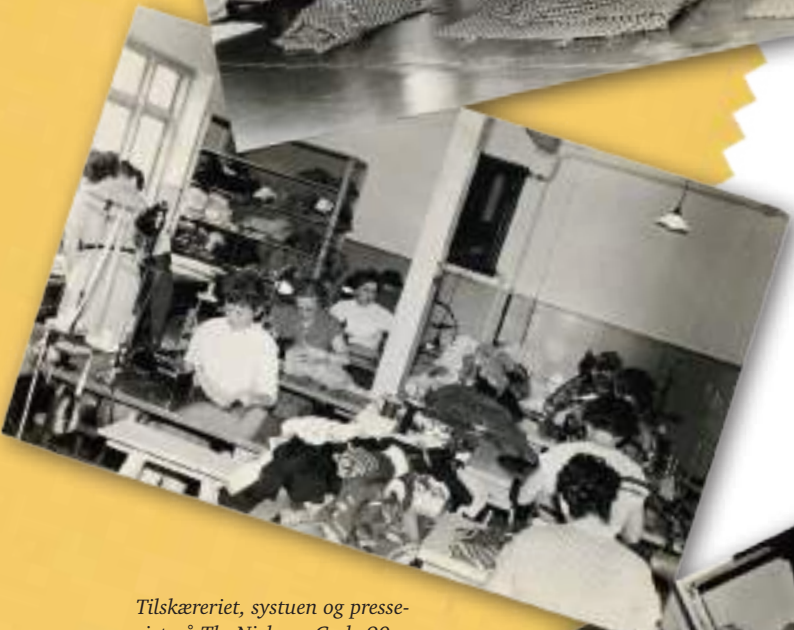
Som direktrice på Axello var Else Marie Nielsen eller "Fru Nielsen", som hun blev kaldt, en blanding af designer, konstruktør og afdelingsleder. Hun stod for at udvikle fabrikkens skiftende kollektioner, lavede mønstre og stod for tilskæring. Ligesom hun ledede arbejdet på tilskærerstuen og systuen.

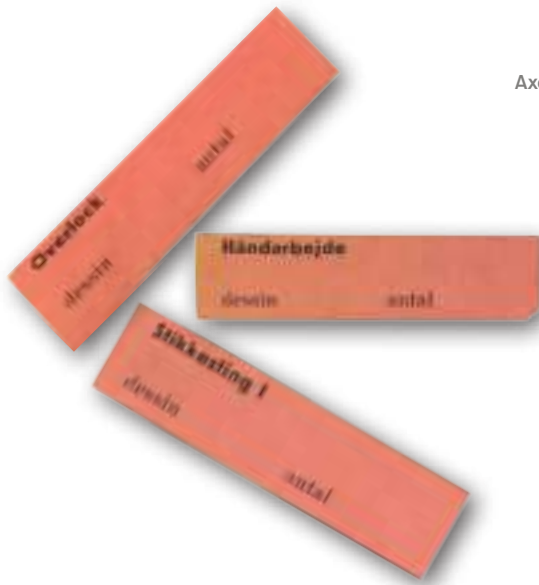
Hun var født i Hammerum i 1917, hvor hendes forældre havde et husmandssted. Som ung pige kom hun ud at tjene og var bl.a. stuepige på godset Frijsenborg i Østjylland. Hjemme på husmandsstedet i Hammerum havde der ikke været råd til at give hende en uddannelse. Men da hun var i midten af tyverne og var blevet gift og mor til en lille pige, valgte hun selv at uddanne sig til dameskrædder.

Else Marie åbnede sit skrædderværksted i Hammerum, hvor tøjet blev syet efter mål. Men i 1950'erne begyndte skræddere, som Else Marie, for alvor at mærke konkurrencen fra tekstil- og beklædningsindustrien. Standardiserede størrelser gjorde konfektion* billigere, og efterhånden var det dobbelt så dyrt at få syet som at købe industrielt fremstillet tøj. I 1955 lukkede Else Marie derfor sit dameskrædderi og fik arbejde i industrien.

Her var der i 1950'erne stor efterspørgsel på folk med en skrædderuddannelse. Fabrikkerne havde brug for tilskærere og direktricer med en håndværksmæssig baggrund, som kunne tegne modeller og vidste noget om pasform. Til gengæld måtte skrædderne lære at graduere, dvs. at tilpasse den samme model til flere forskellige størrelser. I modsætning til hos skrædderen, skulle et stykke tøj ikke tilpasses den enkeltes former og kroppsfigur. Det skulle laves som en standardiseret model, som kunne masseproduceres i bestemte størrelser. De tøjstørrelser, som vi kender i dag (S-XL, str. 36 osv.), er dermed et resultat af industriens masseproduktion.

Tilskæreri, systuen og presseriet på Th. Nielsens Gade 90.

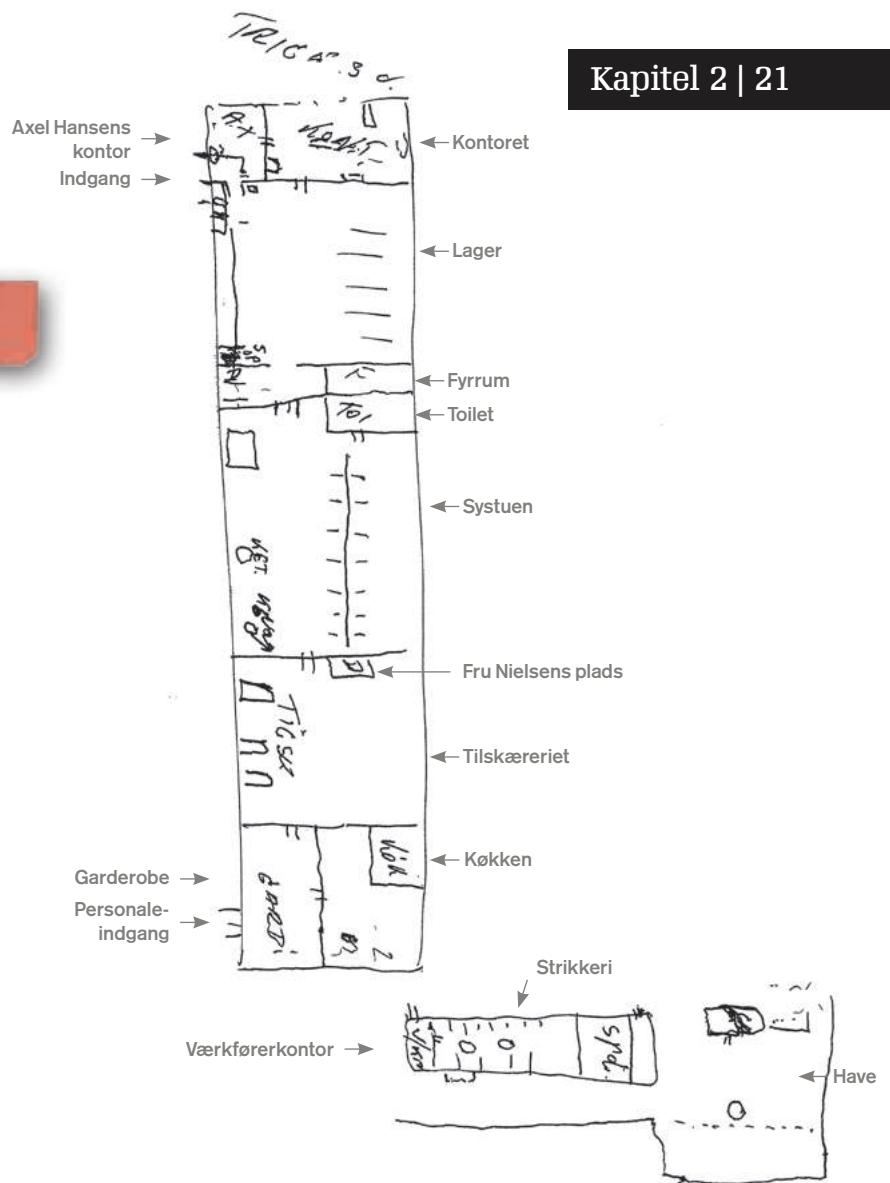
For at holde styr på systuens produktion, fik hver syerske udleveret et papkort. Når hun f.eks. var færdig med at sy stikkesting, klippede hun feltet stikkesting ud og skrev, hvor mange stk. hun havde syet. De små taloner var vigtige, da de blev brugt til beregning af løn.

EN MODERNE FABRIK – THRIGESVEJ

Som mange andre fabrikanter lyttede Axel Hansen til de amerikanske industriconsulenter, som besøgte Danmark efter krigen i forbindelse med Marshall-planen. De forklarede, hvordan tekstil- og beklædningsindustrien kunne rationalisere sin produktion. En af de ting, som de pegede på, var, at industrien måtte væk fra at have fabrikker i flere etager. En effektiv produktion krævede, at der var et naturligt flow i arbejdsgangen. En moderne fabrik var en rationel maskine, der, når den blev fodret med råmaterialer i den ene ende, sørgede for at spytte færdigvarer ud i den anden ende.

Fabrikken på Thrigesvej var opført efter de amerikanske principper, men som konfektionsfabrik. Det betød, at der ikke var plads til strikkeriet i den egentlige fabriksbygning. Det blev i stedet indrettet i en lagerbygning, mens en anden bagbygning blev omdannet til garnlager. Tegningen øverst til højre giver et indtryk af fabrikkens indretning, som grundlæggende blev bestemt af produktionsgangen.

I strikkeriet kørte "strikkere" med fabrikkens rundstrikke- og fladstrikkemaskiner. Det var her, garnet blev strikket til trikotagestof. Strikkeriet blev ledet af

Grundplan over fabrikken på Thrigesvej 2-4.
Tegning: Gert Larsen 2010.

en værkfører*, og strikkerne, som arbejdede under ham, var udelukkende mænd. Alt efter hvilke maskiner, de arbejdede med, blev de betegnet som rundstrikkere eller fladstrikkere.

Fra strikkeriet kom trikotagestoffet ind på tilskæreriet i den lange hovedbygning. I tilskæreriet sørgede klippere for, at stoffet blev skåret til efter direktøren Fru Nielsens mønstre.

På systuen blev stykkerne syet til bluser, kjole, jakker mv. Syerskerne arbejdede på akkord, dvs. at hver enkelt syerske fik løn efter hvor mange stykker tøj, hun producerede. Det var Fru Nielsen, som tog tid på de enkelte sy-opgaver og beregnede akkorden derefter. I travle perioder benyttede Axello sig også

I hvert færdigt stykke tøj skulle der sidde en Axello mærkeseddel. Når mærkerne kom fra bogtrykkeren, blev de afleveret i arresten på Tinghuset i Herning. Her sørgede de indsatte for at sætte snore på.

Arkivskab som det, der stod på Axellos kontor. Nøglen til pengeskabet blev opbevaret under bogstavet X.

Axellos strikkeri i kælderen under St. Blichers Gade 1A, 1957. I 1950'erne fik trikotageindustrien tilført ny teknologi. Strikkemaskinerne blev større og hurtigere. De nye maskiner stillede krav til de ansattes kunnen, men også til fabriksbygningen. Da Axello flyttede til St. Blichers Gade, havde værktøjerne store problemer med at få den amerikanske "Supreme" rundstrikkemaskine på plads nede i kælderen. På Thrigesvej blev strikkeriet indrettet i en bagbygning, hvor der var bedre adgangsforhold.

Gert Larsen i arbejde på lageret, Thrigesvej 1963.

af hjemmesyeresker til at rette masker op og fastgøre løse tråde. Hvor strikkerne på Axello var mænd, arbejdede der udelukkende kvinder i tilskæreri og på systuen.

Inden strikvarerne var klar til at komme på lager, kom de igennem presseseriet, hvor de blev strøget og presset. På lageret blev tøjet lagt sammen, pakket ind og lagt i kasser, klar til forsendelse. På Axello blev der produceret til ordre. Dvs. at produktionen først gik i gang, når en kunde havde afgivet sin bestilling.

På kontoret var der ansat en bogholder og korrespondent, der tog sig af fabrikkens regnskaber og korrespondance. Derudover var der en handelslærling på kontoret. På Thrigesvej fik Axel Hansen for første gang et direktørkontor, hvor han kunne tage imod kunder og forretningsforbindelser. Kontorerne lå for enden af den lange bygning og havde vinduer ud mod Thrigesvej.

Gert Larsen, handelslærling

Gert Larsen var 16 år gammel, da han i 1960 kom i handelslære på Axello. Uddannelsen var 3-årig og en kombination af kontor, lager og salg. Som lærling kom Gert over hele fabrikken. Han mødte præcis kl. 8, hvor hans første opgave var at hælde petroleum på varmeovnen i strikkeriet. Når det var gjort, var det bare at gå i gang med, hvad der måtte være af opgaver den dag. Det færdige tøj skulle lægges sammen og i poser og over på hylden på lageret. Når der kom ordrer ind, var han med til at få dem ekspederet og udfylde eksportpapirer. Derefter tog Gert fabrikkens ladcykel og kørte varerne til posthuset eller jernbanen.

Det eneste, Gert havde med at gøre på kontoret, var syerskernes lønninger. Hver torsdag fik han at vide af direktøren, hvor meget hver enkelt syerske havde syet i ugens løb. Lønninger blev udbetalt kontant, og fredag formiddag

En af Gerts opgaver som lærling var oprulning af tube-gaze. Under navnet "Sanita" fremstillede fabrikken gazestof til medicinsk brug. Kunderne var apoteker og hospitaler i ind- og udland. Gazen kom i syv størrelser. Nr. 1 passede til en finger, mens nr. 7 var så bredt, at strikkerne spøjte med, at sygeplejerskerne bare kunne klippe hul til ærmerne og trække dem over hovedet, så havde de en undertrøje.

hentede Gert derfor mønter og sedler i banken. Tilbage på fabrikken blev pengene fordelt i små gule papirposer. Udenpå skulle der stå, hvem papirposerne var til, og hvor meget der var i. Alt skulle være klart inden kl. 12.00. Gert husker, at han en gang var kommet til at give Erna i tilskæreri 2 øre for meget, mens en af syerskerne havde fået 2 øre for lidt: "Da var jeg lige ved at tro, at jeg blev fyret. Hold da kæft. Det gjorde man kun én gang, det der. Så vænnede man sig til at tælle efter."

Som lærling var Gert imidlertid ikke fredet til arbejdet på kontor og lager. Han blev også sat til forefaldende arbejde på strikkeriet, ligesom det var hans opgave at slå græsplænen omkring fabrikken og feje gulvet, inden han gik hjem. Et trick, han lærte af lærlingen før ham, var aldrig at gå rundt på fabrikken uden at have et stykke papir i hånden. Så man ud, som om man ikke havde noget at give sig til, blev man sat i arbejde. At det kunne være nødvendigt at snyde sig til lidt fritid, er let at forstå. Arbejdsdagen fortsatte nemlig om aftenen, hvor lærlingene flere gange om ugen fulgte undervisning på handelsskolen.

KVALITET OG SYNTETISKE FIBRE

Af scrapbogen fremgår det, at Axello i 1956 udelukkende brugte uld til sine stoffer. Stoffet blev sendt til kvalitetskontrol i København, hvor det blev vurderet på bl.a. vaskeægthed og krympningsgrad. Som noget nyt blev uldgarnerne også behandlet mod møl med stoffet MITIN.

Begge dele var vigtige for forbrugerne, som efter krigens erstatningstekstiler ville have bevis for tøjets kvalitet. Bag sig havde forbrugerne "Danske Husmødres Forbrugerråd", der blev stiftet i 1947. Forbrugerrådet arbejdede bl.a. på gennem oplysning at ruste forbrugerne til at veje pris op mod kvalitet. At behovet for oplysning var stigende, skyldtes ikke mindst de mange nye, syntetiske fibre, som kom på markedet i 1950'erne.

I modsætning til naturfibre som uld og bomuld blev de syntetiske fibre opfundet på kemiske laboratorier. De syntetiske fibre var oprindeligt tænkt som billige er-

Hvis de får lov, spiser flyvemøl proteinstoffet keratin, som findes i uld. Tidligere havde husmødre bl.a. brugt de skræppe dampe fra naftalin og kamfer til at holde møl væk fra klædeskabe og skuffer. Metoden var dog ikke særlig effektiv. Der var derfor tale om en mindre revolution, da permanente mølbeskyttelsesmidler, som MITIN, kom frem i 1950'erne. Mølbeskyttelsesmidlet blev tilsat sammen med farvestoffet ved farvning af garn. Der bandt det sig til uldens fibre. MITIN var lugtfrit og virkede som gift på skadedyrene.

Vaskebevis, 1957.

Spinlon-etiket fra 1963, hvor det fremgår, at spinlon består af 100 pct. terylene, dvs. polyester.

statninger for naturfibre, og det var også årsagen til, at fabrikanter i 1950'erne begyndte at blande naturfibre med syntetiske fibre. Men de nye fibre havde også gode egenskaber, som gjorde dem attraktive for forbrugerne. Tøj af syntetiske fibre var lette at vaske, det tørrede hurtigere og skulle ikke stryges. Når de syntetiske fibre blev blandet med naturfibre, blev tøjet lettere, mere slidstærkt og holdt faconen bedre.

De første syntetiske fibre, som vandt indpas i Axellos produktion af strikvarer, var polyesteren Terylene og akrylgarnet Orlon. I starten af 1960'erne førte udviklingen af et nyt dansk kunstgarn imidlertid Axello i en helt ny retning.

I 1962 sendte Axello prøver på sweateren "Chunky" til kvalitetskontrol på et laboratorium i Geneve. Laboratoriet foretog kontrol for den amerikanske kemiske virksomhed Du Pont. Som opfinder af bl.a. nylon, orlon og lycra dominerede Du Pont verdensmarkedet for syntetiske fibre (hvilket de stadig gør). Sweateren fra Axello var i 100 pct. orlon og bestod kontrollen. Dog med den besked, at den med fordel kunne strikkes en lille smule tættere. Som kvalitetsbevis fik Axello en række blå plomber, som blev hæftet på sweateren.

Produktudvikling - spinlon

Fabrikant Niels Lauridsen, som var Axel Hansens chef, da han arbejdede på kjolefabrikken Neila, fik en dag besøg af en garnagent fra fibertekstureringsfabrikken* Neckelmann i Silkeborg. Med sig havde han et syntetisk polyestergarn "spinlene", som Niels Lauridsen indvilligede i at eksperimentere videre med.

Udviklingsarbejdet viste sig at være krævende og dyrt. Hvor uld og bomuld er elastisk, så var polyestergarnet fra Neckelmann hårdt som stål. Første gang teknikeren fra Neckelmann satte garnet på en af Neilas strikkemaskiner, røg alle nålehovederne af strikkemaskinens tusindvis af nåle. Efterhånden fandt de frem til, at hvis garnet skulle køre, måtte maskinen tilføres godt med olie og petroleum. Det medførte dog et nyt problem. På Neila var det endelig lykkedes at køre den første produktion af stoffet, som de kaldte "spinlon". Stoffet var blevet strikket. Det havde derefter været til efterbehandling, hvor det bl.a. var vasket. Tilbage på fabrikken var stoffet blevet forvandlet til 3.000 spinlon-kjoler, som blev foldet sammen og lagt i æsker. Men efter 14 dage på lageret opdagede lagerfolkene, at æskerne svømmede i olien, som sivede ud af kjolerne.

Problemet med olien blev efterhånden løst ved brug af skyllemiddel

Stillingsannonce fra "Axello Jersey", april 1964.

i efterbehandlingen. Men i starten var kjolerne så stive, at de kunne stå selv, og kroppen havde svært ved at ånde i det kunstige materiale. Det blev dog bedre efterhånden, og op gennem 1960'erne kunne Neila sælge alle de spinlon-kjoler, de kunne producere. Polyesterkjolerne passede perfekt til de mange kvinder, som netop i 1960'erne kom ud på arbejdsmarkedet.

FRA STRIKVARER TIL METERVERARER

Niels Lauridsens samarbejde med Neckelmann gav Neila eneret på spinlon i Danmark. Det var dermed Niels Lauridsen, som bestemte, hvem der skulle have lov til at fremstille spinlon, og han pegede på sin tidligere medarbejder, Axel Hansen. Hvad Axel Hansens aftale med Niels Lauridsen konkret gik ud på, ved vi ikke. Men scrapbogen viser, at Axel Hansen i 1964 gik i gang med at omlægge Axellos produktion fra strikvarer til syntetiske meterverarer*. Fra nu af skulle der kun strikkes meterverarer på Axello og ikke tilskæres og syes.

På det tidspunkt havde Axello en solid kundekreds, og forretningen gik godt. Axel Hansens beslutning om at lægge produktion om skyldtes, at han så, at der var et stort marked for de nye kunststoffer. På linje med andre midtjyske fabrikanter så Axel Hansen specialisering

I forbindelse med omlægningen til meterverarer solgte Axello bl.a. ud af sine strikkemaskiner og symaskiner. Det var dog ikke alle maskiner, som nåede i avisen. Da systuen lukkede, valgte direktøren Fru Nielsen at starte sin egen fabrik. Med sig fra Axello fik hun en række maskiner, ligesom Axel Hansen gav hende fabrikens kundekartotek over kunder i Norge. Hendes fabrik hed "Chamé" og eksisterede frem til omkring 1980.

som vejen frem. 1960'ernes økonomiske opsving betød fuld beskæftigelse og gode tider for den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri, men konkurrencen var hård. Ville man overleve, gjaldt det om at finde sin niche og holde udgifterne nede.

Produktionsomlægningen betød, at arbejdspladserne på tilskæreri og i systuen forsvandt. Men strikkerne i strikkeriet kunne heller ikke vide sig sikre. De hånddrevne fladstrikkemaskiner forsvandt, og fabrikken udbyggede sin maskinpark med fuldautomatiske rundstrikkemaskiner. De nye maskiner var hurtigere og gav mulighed for at lave flere mønstre. Men de var også mere avancerede og stillede krav til strikker-

Garnprøver fra Neckelmann. Hvor Neila var kunde nr. 1 i Neckelmanns kundekartotek, var Axello kunde nr. 2.

Axellos strikkeri i St. Blichers Gade, som det så ud i 1957. Einar Pedersen står ved den midterste fladstrikkemaskine, foran ses hans halvbror Karl Pedersen. Karl blev sidenhen forfremmet til værkfører på Axello.

Strikprøve fremstillet på Axellos strikkeri i 1957. Det strikkede stof indgik i det cardigansæt, som modellen bærer.

nes ekspertise. I forbindelse med produktionsomlægningen mistede flere af de gamle strikkere derfor deres arbejde, mens nye kom til.

Alt i alt gik Axello fra at have haft omkring 40 medarbejdere i 1963 til at have 9 medarbejdere i 1967.

Einar Pedersen, fladstrikker

Som så mange andre fra landet søgte Einar Pedersen omkring 1930 til Herning i håbet om at skabe sig en bedre fremtid dér. Einar blev født i Bølling ved Skjern i 1905 og voksede op på landet i en stor søskendeflok. Som stor dreng kom han ud at tjene. Livet på landet var hårdt og chancen for at få sin egen gård begrænset. Men når Einar rejste til Herning, skyldtes det også, at han var blevet kæreste med en gårdmandsdatter, hvis familie syntes, at han var et dårligt parti. Historien går derfor på, at han og gårdmandsdatteren løb væk sammen.

I Herning fik de begge arbejde i tekstil- og beklædningsindustrien. Einar som ufaglært strikker og hun som sammenlægger og syerske. I 1937 havde de sparet nok

sammen til at blive gift. Einar arbejdede på forskellige fabrikker, mens hans kone blev hjemmesyerske. I 1949 havde de sparet nok sammen til, at de kunne købe et nybygget hus på Roskildevej i Herning.

Einar kom til Axello i 1955 sammen med sin yngre halvbror Karl. På fabrikken var der både håndtrukne fladstrikkemaskiner og fladstrikkemaskiner, som var forsynet med motor, men Einar arbejdede med de håndtrukne fladstrikkemaskiner. Arbejdet foregik stående ved maskinen, der blev drevet med et håndsving. Arbejdet var ensformigt og sled på ben og ryg. Karl begyndte også som strikker, men i løbet af nogle år blev han forfremmet til værkfører.

Da Axello gik over til metervareproduktion omkring 1964, mistede Einar sit arbejde. Til hans held solgte Axel Hansen samtidig sin produktion af "Sanita tubegaze" til et københavnsk firma. Produktionen blev imidlertid i Herning og sammen med en arbejdskammerat fortsatte Einar med at strikke tubegaze for de nye ejere. Einar gik på pension som 67-årig i 1972.

KAPITEL 3

“Man skal sætte sine garn, der hvor fiskene går”

“Axello, som nu er færdigindrettet i den nye fabrik i Birk, havde før ca. 40 beskæftigede og en omsætning paa 1 mill. kr. i en traditionel strikvare-virksomhed. Nu er der kun 9 ansatte med en omsætning paa 4 mill. Hemmeligheden er dels en 100 pct. specialisering i metervarer og syntetiske fibre, dels at man har aabnet for salg til de mange, som ønsker at kunne vælge stof selv og faa noget, der er anderledes...” *Herning Folkeblad 1967*

Nyt logo fra 1965. I forbindelse med omlægningen til metervareproduktion skiftede fabrikken navn til Axello Jersey.

Vendingen “Man skal sætte sine garn, der hvor fiskene går” går igen i flere interviews med Axel Hansen. Hans pointe var, at hvis man vil gøre forretning, så må man være der, hvor kunderne er, og producere det, de efterspørger. Da der viste sig at være et stort marked for syntetiske metervarer, tog Axel Hansen konsekvensen, og Axellos produktion blev lagt om. Dermed skabte han sig en niche i den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri. Axello strikvarer blev til Axello Jersey*, og i løbet af de næste 10-15 år blev fabrikken en stadig mere velsmurt maskine med salg til private og kæmpe ordrer til udlandet.

UDE I BIRK

I 1967 flyttede Axello fra Thrigesvej til industrivarteret Birk mellem Herning og Hammerum. Birk var det første industriområde i Herning, som blev planlagt i samarbejde med arkitekter og udstyket udelukkende med industri for øje. Området blev centreret omkring Silke-

Axello Jersey lå på Industrivej Nord i Birk. Fabrikken var opført i 1965 af konfektionsfabrikken “Anemone Undertøj” og var på ca. 1.300 m². I forbindelse med overtagelsen indgik Axel Hansen endnu engang en byttehandel. Axel Hansen fik fabrikken i Birk, mens Anemone Undertøj flyttede til Thrigesvej.

borgvej og de to parallelveje Industrivej Syd og Industrivej Nord. Vejnettet var det første, som blev anlagt. Det skulle sikre, at lastbiler med stor effektivitet kunne køre råvarer ind til fabrikkerne og færdigvarer ud.

I Birk overtog Axello en næsten nybygget fabrik, som opfyldte de pladskrav, som den nye produktion stillede. På Thrigesvej var metervareproduktio-

Værkfører Karl Pedersen og Axel Hansen i det nyindrettede strikkeri på fabrikken i Birk, 1967.

nen startet med to fuldautomatiske rundstrikkemaskiner, som det første år producerede 8.000 kg stof. I 1967 var fabrikken oppe på at have seks maskiner, som producerede ca. 60.000 kg stof. Når produktiviteten steg så meget, skyldtes det dels de flere maskiner, men ikke kun. En stor del af forklaringen er, at strikkemaskinerne begyndte at køre i døgndrift syv dage om ugen.

Skifteholdsarbejde

Da skifteholdsarbejdet blev indført, kom strikkerne til at arbejde i treholdsskift. Arbejdsopgaverne ændrede sig. Hvor strikkerne tidligere havde været bundet til en enkelt hånddreven maskine, var de nye maskiner fuldautomatiske. Det betød, at strikkerne i højere grad blev maskinpassere.

I strikkeriet stod maskinerne forskudt på rækker. Indimellem stod der garnkasser med nye garnspoler klar til at

*Kære hr. Hansen
 Rigelig hjertelig tillykke
 med den dejlige nye
 fabrik ønsker af
 personalet.*

Lykønskingskort til Axel Hansen fra Axellos personale i anledning af flytningen til Birk i 1967.

blive sat på maskinen. Produktionen på strikkeriet var opdelt. Strikkerne passede hver især bestemte maskiner med hjælp fra en spolepåsætter. Strikkerne havde ansvar for, at der ikke var fejl i stoffet og stod parat, hvis en maskine gik i stå, mens spolepåsætteren sørgede for, at der hele tiden var garn på maskinerne.

Da strikkerne på Axello begyndte med skifteholdsarbejde, vekslede de mellem at arbejde dag, aften og nat en uge ad gangen. Efter noget tid begyndte de imidlertid at blive syge. Det var hårdt for kroppen, når døgnrytmen hele tiden blev ændret. Nogle døjede f.eks. med mavesår, og på Axello oplevede man, at en strikker fik en hjerneblødning på jobbet. Det førte til, at Axel Hansen greb ind og sagde slut. I stedet blev der indført fast nathold, så de øvrige strikkere kun skulle skifte mellem at arbejde dag og aften.

Et fleksibelt produktionsapparat

Axellos syntetiske "metervare-eventyr" begyndte i samarbejde med Neila, og i de følgende år brugte de to virksomheder hinanden på forskellig vis. Neila havde eget strikkeri, som fremstillede stof til fabrikkens produktion af kjoler og kjoledragter, mens Axello fungerede også som underleverandør af kjolestoffer til Neila. Omvendt havde Axello mulighed for at udvide sin kapacitet, når der kom store ordrer ind, ved at få metervarer fremstillet på Neila.

Modelbillede, taget i Axellos strikkeri i 1966. Kvinden tv. er Frk. Andersen, som var prokurist. Umiddelbart ser strikkeriet ganske tilforladeligt ud, men der var ingen udsugning i strikkeriet. På maskinerne sad der syntetisk garn indsmurt i olie, og når maskinerne blev varme, steg støv og oliedampe til vejrs og satte sig i strikkerens lunger. Flere strikkere udviklede også tinnitus pga. maskinernes vedvarende summen.

I 1965 købte Axel Hansen to fuldautomatiske Dubied Wevenit rundstrikkemaskiner fra Schweiz. Stofprøverne viser et af de mange mønstre, maskinen kunne lave.

Da Axello havde 20-års jubilæum i august 1972, blev Axel Hansen fotograferet sammen med sine ansatte foran fabrikken i Birk. Flere af de ansatte er iklædt mønstrede kjoler eller bukser lavet af metervarer fra fabrikken. Ove Riis står yderst tv. Han er iført en sort bluse og lyse bukser.

Sådan så Axello Jerseys metervarer bl.a. ud i 1966. Maskinen blev indstillet på et mønster, som så blev strikket i forskellige farvekombinationer.

Da Niels Lauridsen i slutningen af 1960'erne besluttede sig for at lukke Neilas strikkeri, købte Axel Hansen fabrikkens rundstrikkemaskiner. Alle Neilas strikkere fik samtidig tilbud om at følge maskinerne til Axello Jersey, der havde brug for 6-7 folk, der kendte de nye maskiner. Blandt dem var Ove Riis, som senere blev værkfører på Axello.

Ove Riis, strikker og værkfører

»De maskiner, vi fik, var så moderne, at hvis der var noget galt, så stoppede de selv. De var fuldautomatiske. Når vi gik i strikkeriet, så kunne vi høre lige så snart, der gik en i stå. Da jeg kom ud til Axello, der havde jeg gået 10 år som strikker. Du lærer jo selv en masse om maskiner, men da jeg kom ud på Axello, der skulle de have en ny værkfører, og de spurgte mig, om det var noget? Og jo, det var det, men jeg havde ikke nogen rigtig uddannelse. Der var visse ting, jeg kunne klare, men ikke alt. Så kom jeg hen på Tekstilskolen i Birk, og der fik jeg nogle kurser i forskellige ting. Så begyndte det lige så stille.

Når maskinen den havde kørt i cirka to år, så skulle alle nålene skiftes ud. Alle de små klapper, der sad der på maskinen, de blev jo slidt. Dengang jeg begyndte derude som værkfører – de begyndte med så mange fine titler – der var ni mand, som kørte med maskinerne, og der lavede

jeg ikke så meget andet end at reparere maskinerne, når de gik i stykker. Det kunne være mange ting, når der kører så mange maskiner. Vi kørte jo både lørdag og søndag og i døgndrift hele tiden. Det vil sige, at jeg var meget bundet. Mange gange ringede de hjem, når der var noget galt, så jeg havde skiftende arbejdstider.

Hver gang vi lavede et nyt mønster, så skulle der nye bånd i eller nåle med hjul i maskinen. Det skulle gøres manuelt. Det kunne derfor tage en halv dag pr. maskine at lave nyt mønster. Derfor lavede man ikke mere med mønster end højst nødvendigt. Vi skiftede kun mønster hvert halve år. Lad os sige, det var vinterkollektionen, så kunne der nemt gå en uge bare med at lave mønster. Men så i mellemtiden, helt til sommersæsonen, så kørte vi jo bare i det. Der kom ikke lige pludselig nye mønstre, som der gør i dag, og det var dejligt.«

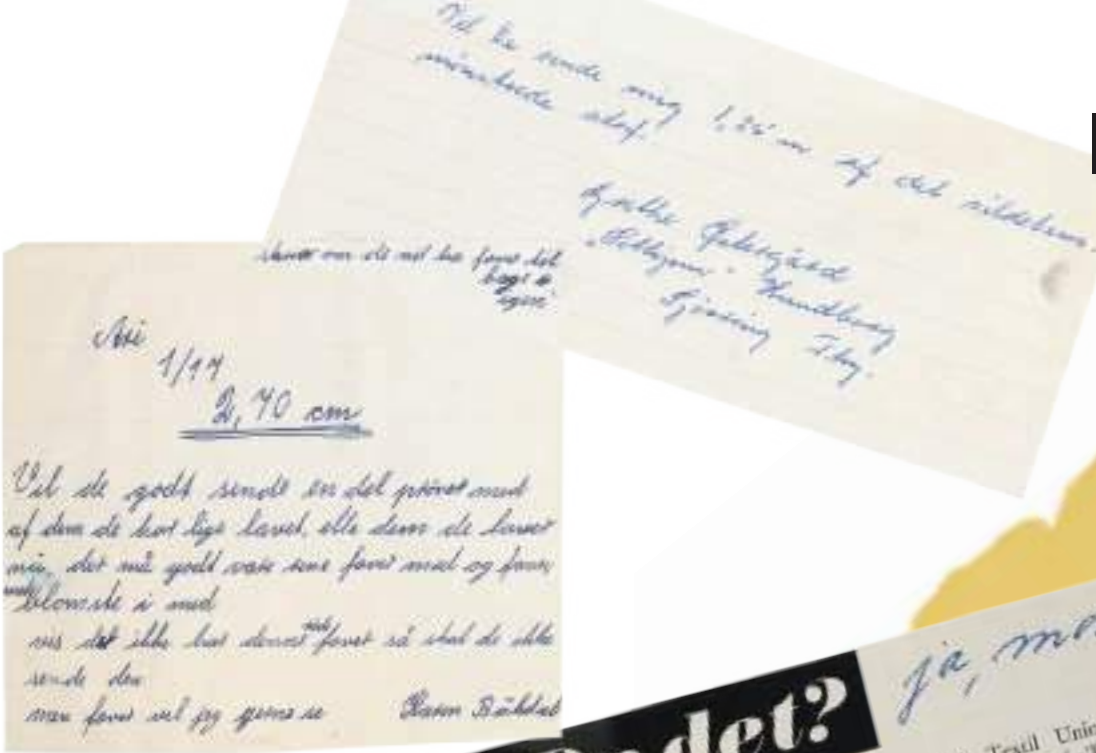
Direkte fra fabrik

En af Axel Hansens forretningsideer, som for alvor blev udfoldet i Birk, var salg til private "direkte fra fabrik". Ude i Birk blev der indrettet en butik, "privatsalget", hvor der blev solgt rester fra metervareproduktionen direkte til forbrugerne. I 1960'erne var der stadig mange, som syede deres eget tøj, men udvalget af metervarer var begrænset. I forbindelse med et interview i 1967 fortalte Axel

Damerne i privatsalget, 1972. Yderst tv. ses Axel Hansens husbestyrerinde Jutta Lerche Clausen, som også arbejdede i privatsalget.

De mange skriftlige henvendelser gjorde, at Axello solgte metervarer til kunder over hele landet. Efterhånden opbyggede privatsalget et kundekartotek med 40.000-50.000 navne.

Omtale af Axellos privatsalg i Dansk Textil Unions fagblad "Textil", 1968.

Hansen, at fabrikken hver dag fik 25-30 skriftlige henvendelser fra forbrugere over hele landet, og at fabrikken blev besøgt af både danskere, nordmænd og svenskere. Privatsalget var især en magnet for husholdningsforeninger, der gjorde Axello Jersey til et udflugtsmål. De kom i busser, hvorefter "damerne" fik en rundvisning på fabrikken. Derefter kunne de gøre deres indkøb i privatsalget.

Axello var ikke den eneste midtjyske fabrik, som havde salg direkte til private, men Axel Hansen skilte sig ud ved at reklamere meget direkte med sit privatsalg. Næsten hele fabrikkens produktion var baseret på store eksportordrer, og de danske kunder, fabrikken havde, var indforståede med det direkte salg til

private. Det var dog ikke kun rester som blev solgt. Ude på strikkeriet lavede de også metervarer direkte til butikken, hvis der var mønstre, som solgte godt.

Privatsalgets omfang fremgår af, at det stod for 1½ mio. ud af de 4 mio. kr., som Axello Jersey omsatte for i 1967.

MED VERDEN SOM MARKED

At Axellos produktion blev lagt om fra strikvarer til metervarer ændrede ikke på, at Axel Hansen satsede på eksport. Men kunderne var nogle andre. Hvor Axellos modestrik blev solgt direkte til butikker, var køberne af metervarer producenter af herre- og dametøj. Neila var en sikker kunde for Axello, og der kom også andre midtjyske kjolefabrikker til. Som bekendt skal man jo "sætte garnet

Avisnotiser fra husholdningsforeninger, der planlægger busture til Axello, 1968.

I august 1964 åbnede Axello showroom på Strøget i København, sammen med Neila, Neckelmann og Ikast fabrikken Wiki. Ved en modeopvisning blev der præsenteret kjoler og kjoledragter fra Neila, fritidstøj og strandmode fra Wiki og spinlon stoffer fremstillet på Axello.

Fabrikant Niels Lauridsen, Neila, Axel Hansen og en repræsentant fra garnfirmaet Neckelmann. Med udgangspunkt i den såkaldte "Spinlon-klub" samarbejdede de om salg fremstød i ind- og udland. Axel Hansen og Niels Lauridsen var bl.a. i USA, hvor de lavede et fælles eksportfremstød. Til Jyllandsposten udtalte Niels Lauridsen efterfølgende, at de to fabrikanter solgte nok til at betale for rejsen og et fjortendages ophold. Foto fra messen "Scandinavian Textile Fair" i Herning, 1966.

hvor fiskene går" og ved at indgå i fælles salg fremstød (sammen med bl.a. Neila og Neckelmann) og deltage i messer, lykkedes det Axel Hansen at opbygge en ny kundekreds.

Produktudvikling

Mens Axello stadig fremstillede modestrikvarer, tog Axel Hansen fabrikkens direktrice Fru Nielsen med på messer i Tyskland, hvorefter hun, hjemme på Thrigesvej, omsatte det, hun havde set, til nye modeller. Omlægningen til metervareproduktion betød imidlertid, at det ikke var nok at efterligne det, man så på

messer i udlandet. Fra Neckelmann fik fabrikken garner i de farver, som var moderne den sæson, men det var op til Axel Hansen og hans medarbejdere at udvikle nye mønstre, som fabrikerne ville købe.

En af dem, som var med til at udvikle og sælge Axellos metervarer, var Axel Hansens nevø Jørgen Hansen. Axel Hansen hentede ham til Axello i 1970, da han pludselig mistede to af sine ledende medarbejdere. Fabrikens værkfører Karl Pedersen og prokuristen Frk. Andersen havde bestemt sig for at starte deres egen metervarefabrik. Jørgen Hansen var uddannet speditør og vidste ikke noget om produktion af tekstil- og beklædning, men på Axello blev han udnævnt til produktionschef.

Modelfoto Axello Jersey 1964.

Axello Jerseys udstilling på Dansk Textil Messe i Herning, 1964.

Axel Hansen og Jørgen Hansen (th.) på messe i Tyskland, 1970. Manden tv. er måske en kunde?

Jørgen Hansen, produktionschef

»Værkføreren var væk, og Frk. Andersen skulle så blive der en måned for at sparke mig i gang. Men jeg tror, at da den første uge var ovre, så kunne hun ikke med Axel Hansen. Så sagde han til mig, "du er nødt til at undvære hende". Så røg hun sig en tur. Det var fordi, at han mente, at hun allerede var startet for sig selv, og det kunne selvfølgelig ikke gå. Men i første omgang var han nødt til at sige ja til, at hun blev der en måned. Så kom der en ny værkfører nede fra Alunco. Det var den gamle strikmester Laurids Jensen, og han vidste også nogle ting. Så det gik. Efter et halvt år kom jeg på kursus i Schweiz og lærte maskinforståelse. For hvis du skal lave noget på en maskine, så er du nødt til at vide, hvad den kan, og hvordan den fungerer.

Jeg havde nogle franske og tyske designere, som jeg støttede mig til. Men du behøver ikke at have et mønster for at se. Du kan også bare kigge ud af vinduet og sige "det er helt flot". Vi tog altid på messer i Paris eller Tyskland. Der var du nødt til ikke bare at stå med det, de andre havde.

Du skulle stå med noget selv, så køberne tænkte "hov". Så var de andre allerede bagud.

Neckelmann havde en udviklingsafdeling, som jeg kom meget i. Jeg var taknemmelig for, at jeg måtte komme, så de var glade for mig. Der er ikke mange, som kommer hos sådan nogen. Normalt køber du bare garner sådan et sted, men jeg interesserede mig for deres arbejde. De lavede jo forsøg med fibre og garner og fandt ud af, hvad de kunne bruges til. Vi havde også noget, der hed I.C.I. i England. Der fik vi også udviklingshjælp ovre, fordi hvis vi ville købe noget af deres garn, så ville de da godt lige hjælpe. De havde en kvindelig agent i Danmark, og hun var flink ved mig, fordi de øjnede jo en kunde. Der var ikke mange fabrikker, som kun var strikkerier. Da vi startede med at udstille, der var vi to herhjemme fra, to fra Sverige og en fra Norge. Vi udstillede sammen i Frankfurt. Det var nogle store kanoner, vi var sammen med der. Der var vi de små. Men det lærte vi.«

Jørgen Hansen blev allerede en del af virksomheden i 1967, da Axel Hansen gjorde Axello Jersey til et aktieselskab. Selskabets stiftere var Axel Hansen, hans husbestyrerinde Jutta Lerche Clausen og Jørgen Hansen.

Herning Folkeblad 1972.

Axel Hansen på Axellos messestand sammen med fabrikkens daværende værkfører Laurits Jensen og lagerchef Gert Larsen. "Interstof" i Frankfurt, 1970.

Amerikanerne

Da Jørgen Hansen blev hentet til Axello Jersey, havde fabrikken en kunde i Sverige, konfektionsfabrikken "Magna" i Uddevalla. Magna var Axello Jerseys største aftager af metervarer, og i flere år købte fabrikken hovedparten af Axellos produktion. Da Jørgen Hansen kom til, var han bange for, at Magna en dag ville holde op med at købe sine metervarer hos Axello, og det gjorde fabrikken også omkring 1970.

På det tidspunkt havde Axel Hansen halvvejs trukket sig tilbage. Han mødte på fabrikken ved ellevetiden for så at tage i banken, og de ansatte så ham først igen ud på eftermiddagen. Han blandede sig ikke i produktionen. Tingene skulle bare køre. Som produktionschef var det bl.a. Jørgen Hansens opgave at opdyrke nye markeder, og hans baggrund som speditør gjorde, at han var eksportorienteret. I 1970 udstillede Axello for første gang på den store internationale stofmesse "Interstof" i Frankfurt, og det gik godt. Axellos syntetiske metervarer var noget nyt, og gennem messen fik fabrik-

ken direkte adgang til det amerikanske marked.

I USA fik Axello Jersey en agent i New York og en agent i Los Angeles. På østkysten lå den amerikanske herretøjsproduktion, så her solgte Axello metervarer til herretøj, mens kunderne på vestkysten producerede dametøj. Axello fik størst succes med metervarer til herretøj. Det syntetiske stof blev brugt til jakkesæt, men også til de mønstrede golfbukser, som var højeste mode. Hvor mændene i Europa gik med ensfarvede bukser, gik de amerikanske mænd "upside down", dvs. at de gik i mønstrede bukser og ensfarvede bluser.

På Axello blev der lavet nye mønstre til det amerikanske marked hver tredje måned. De amerikanske kunder boede hjemme hos Jørgen Hansen, når de var i Danmark for at købe ind, og så blev der produceret prøver, som de kunne tage med tilbage til USA. Gert Larsen, som blev udlært inden for handel, lager og kontor på Axello, vendte efter nogle år i militæret tilbage til fabrikken som lagerchef og altmuligmand, og han fortæller:

Avisudklip med foromtale af messen "Interstof" i Frankfurt, 1970.

Axel Hansen og Jørgen Hansen fotograferet sammen med deres amerikanske kunder. I scrapbogen har Axel Hansen tilføjet: "Harold, Barry og Peter. Det var en aften." Frankfurt 1972.

Axello Jerseys amerikanske kunder var jøder, hvilket passede Axel Hansen godt. Han havde to store fritidsinteresser: biler og Israels historie. Af scrapbogen fremgår det, at han besøgte Israel flere gange og holdt foredrag om landet.

Gert Larsen, lagerchef og altmuligmand

»Jørgen og jeg, vi stod engang ude på fabrikken og skulle lave prøver på maskinen. Vi havde en amerikaner på besøg, og han skulle jo have nogle prøver med hjem. Der fandt vi ud af, hvad det betød at gå fra damekonfektion til herrekonfektion. En herrejække, der har du ryggen, og den changerer. Det gør ikke noget, at en dame er lilla, når hun gør sådan, og lyserød, når hun gør sådan, men på en herre, der må der ikke være forskel. Så det var noget med at flytte garnet med et par nåle måske. Det fandt Jørgen og jeg ud af, for vi stod derude i fællesskab og lavede prøver. Så kunne vi stå og køre dem igennem. Det var noget med at køre dem en halv meter, og så sætte nye garner på i forskellige farver og så køre dem en halv meter. Det var en helt ny verden at komme ind i. Sådan en ryg der, når den bliver syet sammen deromme, så skal den altså være ens. Det kan jeg huske, det stod vi og snakkede meget om, og det var sgu en lørdag eftermiddag.

Når de kom fra USA, jamen så kunne de komme i en stor limousine. Jeg glemmer aldrig, da Mr. Tupper steg ud. Han var præsidenten, og han anede jo ikke en skid om det. Han havde lejet den største limousine, og så kom der nogle små gutter ud.

Tænk, manden han kom uden noget som helst i hånden, og så kom der en med hans attachemappe. Det var lige voldsomt nok for os andre. En anden gut, han havde en kuffert og en taske med, med regnemaskiner og sådan noget. Ved du, hvad der var i den ene? Cigarer og så en drink til ham. Tænk sig, han kunne ikke engang selv bære det. Men det var altså Mr. Tupper.«

Farvel USA – goddag Sovjet

I 1971 havde Axello Jersey 17 ansatte og omsatte for knap 9 mio. kr. Ud af dem var 7 mio. kr. – svarende til 85 pct. af omsætningen – kommet ind ved eksport. Fabrikken største eksportmarked var USA. Derefter fulgte Storbritannien, Schweiz, Sverige og Norge. Fabrikken investerede 1 mio. kr. i nye maskiner og Axel Hansen udtalte til Herning Folkeblad, at han forventede, at eksporten til USA ville være stærkt stigende.

Omkring 1970 var USA's økonomi imidlertid begyndt at vakle. Våbenkapløbet* med Sovjetunionen og USA's engagement i Vietnam-krigen* betød, at den amerikanske stat havde store underskud på statsbudgettet. Samtidig havde det amerikanske samfund store underskud på betalingsbalancen over for udlandet. I 1972 var USA derfor

Gert Larsen ser metervarer igennem for fejl på fabrikkens lysbord, 1971.

Ordreafgang til New York, 1971. Axello sendte metervarer med fly til USA fra Hamborg næsten hver fredag. Fabrikken fik leveret en flycontainer, som så blev fyldt op med metervarer.

Axel Hansen og Jørgen Hansen besøgte Sovjet flere gange, og Jørgen Hansen fik undervisning i russisk på seminariet i Herning. Han lærte ikke russisk for at snakke med dem, men for at få at vide, hvad russerne sagde til hinanden under forhandlinger.

Den russiske ambassadør og indkøberen Maslov får drinks på terrassen hjemme hos Jørgen Hansen i 1974. Ude foran huset holdt ambassadørens bil parkeret, mens en bevæbnet mand holdt vagt.

tvunget til at devaluere dollaren, hvilket vil sige, at dollaren blev mindre værd. Axello Jersey tabte en del penge, da de dollarbeløb, de havde til gode hos deres amerikanske kunder, nu blev mindre værd. Fabrikken ville dog fortsat sætse på det amerikanske marked og begyndte også at få ordrer ind fra Fjernøsten. Ingen af delene blev dog rigtigt til noget. I stedet forsøgte Axello at komme ind på det sovjetiske marked, og det skulle blive et endnu større eksport-eventyr end det amerikanske.

Jørgen Hansen, produktionschef

»Sovjet kom bagefter. USA begyndte jo at devaluere, og efterhånden kunne vi ikke konkurrere. Vi skulle prøve noget andet. Jeg kan huske, at min onkel han var ikke så vild med de russere. Men jeg sagde: "Det er jo ligegyldigt. Vi skal bare sælge der, hvor de kan bruge det." Jeg tror, at det var nogle tyskere, som først begyndte med russerne, og jeg tænkte, at det kan vi også.

Vi kom i forbindelse med en københavnsk agent, "C. Jahn", og så viste vi ham, hvad vi kunne lave. Han sagde, at han var sikker på, at de kunne bruge sådan noget i Sovjet. Så lavede jeg en kollektion og sendte derover, og det gav bonus lige med det samme. Det var i nogle størrelsesordener, hvor man tænkte "hov". Der var 200

mio. kvinder, der skulle have tøj, så det var bare med at komme i gang.

Vi havde bunker af mønstre, som de aldrig havde set. Specielt herrerne ville jo gerne have det, som amerikanerne kunne lide. Men altså, de købte herretøj, men de lavede det forkert. De anede ikke hvad de havde fået fat i, og de spillede jo ikke golf. Altså på damer vidste de godt, hvordan det skulle være, men tøjet var meget "fruet". De var sæsoner bagud, så vi havde masser at vælge imellem, som de aldrig havde set, og det gav jo bonus ved, at de købte noget.

De havde selv store fabrikker, men de havde ikke knowhow. Jeg har været på fabrikker derovre, hvor de f.eks. godt kunne have 25 maskiner stående og strikke blå. "Hvorfor lige blå?" Jamen sagde de: "Vi kan sælge blå". De købte jo det, de kunne få. Når der var varer i butikkerne, så stod de i kø for at få dem. Det var ikke sikkert, at de skulle bruge dem, men så kunne de sælge til naboen. Så blev han glad. Det var sådan noget underligt noget. Der var ikke varer nok. Ikke ordentlige varer. Når du så kom med sådan noget, som var godt, så købte de det jo, hvis de fik lov.«

Kold krig i Midtjylland

Axello Jerseys salg af metervarer til Sovjet var kolossalt. Der kom enkeltordrer ind på op til 300.000 meter stof, og i et af de bedste år eksporterede Axel Hansens fabrik for 11 mio. kr., hovedsageligt til Sovjet.

Det var imidlertid midt under Den kolde Krig*, og det fik de ansatte på Axello også at mærke. Allerede i 1947 havde amerikanerne med Marshallplanen trukket en linje gennem Europa, som adskilte de kapitalistiske* lande i vest fra Sovjet og de kommunistiske* lande i øst. I hele efterkrigstiden levede

verden med faren for atomkrig, og i starten af 1970'erne var våbenkapløbet mellem USA og Sovjet stadig i fuld gang. Danmarks medlemskab af OEEC* og landets tilslutning til Atlantpagten* placerede det solidt i den vestlige verden. At en mindre midtjysk virksomhed som Axello Jersey handlede med Sovjet, gik derfor ikke upåagtet hen.

Gert Larsen, lagerchef og altmuligmand

»Politiet ringede en dag, hvor Jørgen havde en russisk indkøber på besøg sammen med ambassadøren. Den russiske indkøber Maslov kendte vi i forvejen. Han var sådan en bitte, tyk, sat mand. Jørgen tog dem med ud og spise på Fjordgården i Ringkøbing, men så ringede politiet til fabrikken. De skulle snakke med nogen, der havde noget at sige. Det var jo kun mig, der var hjemme. Jeg havde ikke så meget at sige, men altså. De ville gerne vide, hvad det skyldtes, at vi havde en bil i Videbæk og hvorfor de havde været inde og købe et kort over Skjern Å? "Jamen, vi har russisk besøg. Det er da korrekt, men de er da på vej ud til Fjordgården?" Det næste spørgsmål var: "Hvad laver de nede ved Skjern Å?" Det kunne jeg ikke svare på. Jeg anede ikke engang, at de var kørt derned. De skulle bare på Fjordgården og spise. Så sagde jeg: "Ja, det må I næsten selv spørge om, når de kommer hjem, men de kommer ikke før i morgen." Jeg tror, det var PET, der ringede.

Vi har også fået en opringning om de sovjetiske lastbiler. De havde en bestemt rute, de skulle køre ud til Hovedvej 13. Vi havde lige stået og læsset sådan tre-fire lastbiler med 100 kasser i hver. Så fik jeg en opringning, om vi havde nummer sådan og sådan på traileren? Sovjet Trans Auto?

Blå? Ja, det havde vi. Jamen, så ville han gerne vide, om vi havde fortalt dem, at de skulle køre ned over Ejstrupholm? Absolut nej. "Men må de ikke det? For det er vel sådan set den nærmeste vej, når de skulle til Møn eller derned?" Nej, de måtte kun køre på 13'eren. "Jamen, hvad så?" – "Jamen, vi sender ham tilbage til jer." – "Jamen, er det nødvendigt? Kan I ikke bare lige køre foran og så sørge for, at han kommer ud på 13'eren nede ved Nr. Snede?" Nej, men de ville lige se, hvad de fandt ud af. En af lastbilerne var kørt den vej, og så var panserne der med det samme.

Når de kørte herfra, så skulle de have bilen fyldt op oppe hos Scanlace i Viborg. Bilen var aldrig i stykker, når den kørte herfra, men de gik altid i stå ude i nærheden af Flyvestation Karup. Så havde de sådan en bitte Lada, der kom og reparerede bilerne. Det har jeg fandeme fået mange opringninger om, det lort der. Vi kunne bare fortælle, at de kørte til Scanlace i Viborg, og at de havde fået den rigtige vej. Men tænk sig. Der sad to mennesker i de biler, og de kendte ikke hinanden. De troede hver især, at den anden var KGB-agent. De turde ikke sige noget. Den ene kunne komme fra Kiev og den anden fra Mongoliet. Det må være en rigtig lang tur. Der var en, vi måtte sige farvel til. Han havde været i Danmark tre gange, og så måtte han ikke komme mere. Nu skulle han til at køre til Schweiz.«

Axellos metervarer blev enten sendt i jernbanevogne til Sovjet eller afhentet af sovjetiske lastbiler. Lastbilerne kørte spagnum til danske gartnerier og havde så metervarer med retur. Bygningen i baggrunden er "Angli" i Birk. Her lejede Axello Jersey sig ind, så de fik plads til at "pakke russere". Foto fra 1974.

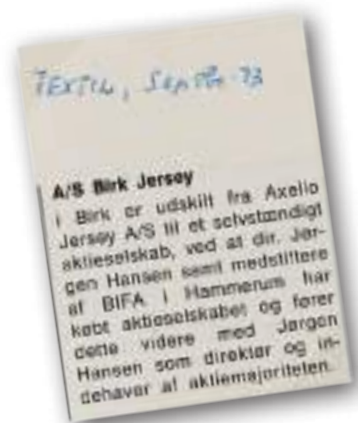

Axel Hansen omgivet af rundstrikkemaskiner på Axellos strikkeri, 1976. Billedet lå bagerst i scrapbogen i en brun kuvert sammen med andet materiale, som Axel Hansen aldrig nåede at få sat ind. Foto: Bragt i Herning Nyt august 1976.

HVOR SCRAPBOGEN ENDER

Den sidste ting, som er sat ind i scrapbogen er et russisk visitkort. Ved siden af er der skrevet en dato, og den viser, at det er sat ind i 1975. På det tidspunkt var Axel Hansen begyndt at overveje at sælge Axello. Handlen med russerne gik stadig godt, men han var efterhånden 66 år gammel, og det var måske på tide at gå på pension.

Axel Hansens overvejelser førte til, at han og Jørgen Hansens veje skiltes i 1975. De var uenige om fremtiden. Axel Hansen var klar til at afvikle, men det var ikke det, Jørgen Hansen var der for. Allerede i 1973 havde han stiftet sit eget aktieselskab, "Birk Jersey A/S", og købt sine egne maskiner, som stod på Axello Jersey. Nu tog han maskinerne med sig og koncentrerede sig om sin egen meterwarefabrik.

I 1973 stiftede Jørgen Hansen Birk Jersey A/S. Virksomheden eksisterer stadig, men efter en fusion i 2010 hedder den nu Thygesen & Birk Fabrics A/S og ligger i Ikast.

Axel Hansen blev ved nogle år endnu, men solgte Axello Jersey i 1977. Samme år hvor den kunne fejre 25-års jubilæum. I løbet af de 25 år havde fabrikken eksporteret varer til 33 lande, og i 1977 gik 90 pct. af fabrikkens produktion stadig til eksport. Maskinparken var moderne og velholdt med en årlig kapacitet på 200 tons stof eller ca. en halv mio. meter, såfremt man kørte i treholdsskift.

Ved overtagelsen i 1977 var den nye ejer naturligt nok optimistisk med hensyn til fremtiden. Men op gennem 1970'erne blev vilkårene for den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri stadig mere barske.

1960'ernes højkonjunktur var væk, men med de gode år var fulgt et højt lønniveau, der gjorde, at industrien fik svært ved at konkurrere med udlandet. Nogle fabrikker lukkede ned, mens andre så småt begyndte at flytte deres produktion til lavtlønslande.

For metervareproducenter som Axello Jersey, spillede det høje lønniveau en mindre rolle. Maskinerne var fuldautomatiske, og det krævede ikke mange hænder at holde dem kørende. Problemet var snarere, at den økonomiske krise gjorde det svært at få pengene hjem i forbindelse med store eksportordrer, og at konkurser blandt kunder og leverandører kunne tage andre virksomheder med i faldet. Det var bl.a. det, der var årsagen til, at Axello Jerseys nye ejer gik konkurs med fabrikken i 1981.

Efter konkursen opkøbte Jørgen Hansen "Axello"-navnet sammen med nogle forretningspartnere og videreførte Axel Hansens idé om salg af metervarer direkte fra fabrik.

Ordliste

Atlantpagten: Forsvarsalliance etableret i 1949 med deltagelse af USA, Canada og de fleste vesteuropæiske lande. Under Atlantpagten blev der skabt en fælles organisation for forsvaret af Vesteuropa, nemlig NATO (North Atlantic Treaty Organization).

Den kolde Krig: Betegner forholdet mellem USA og Sovjetunionen i perioden fra 2. Verdenskrigs afslutning til ca. 1990. Den kolde Krig var en spændt politisk situation, som ikke udviklede sig til egentlig krig, men var præget af trusler, politisk propaganda, oprustning og forfølgelse af anderledes tænkende.

Direktrice: Kvindelig afdelingsleder af systue og tilskæreri. Har ofte en faglig uddannelse.

Fabrikant: Ejer eller leder af fabrik, som producerer en bestemt vare, et bestemt materiale el. lign.

Fibertekstureringsfabrik: Fabrik som efterbehandler garner og fibre, så de bliver krusede, mere elastiske eller får større fylde.

Grossist: Person eller virksomhed der driver engros-handel, f.eks. ved at købe varer hos en producent og sælge dem videre til detailhandlere.

Hammerum Herred: Betegnelsen herred stammer fra den tidlige middelalder. Et herred var en administrativ enhed, som udgjorde en retskreds, hvor herredstinget fungerede som domstol. Inddelingen i herreder blev afskaffet i 1919, dog var retskredse uden for købstæderne baseret på herredsinddelingen frem til omkring 1960. Hammerum Herred bestod af i alt 31 sogne; fra Tvis i nord til Sdr. Felding og Skarrild i syd og fra Vildbjerg i vest til Bording i øst.

Hjemmeindustri: Industriel fremstilling af varer i hjemmet eller på eget værksted. Hvis arbejdet udføres for en arbejdsgiver, der leverer råstofferne og aftager de færdige varer, kaldes hjemmeindustri også for forlagsvirksomhed.

Hosebinder: Person som strikker strømper med salg for øje.

Hosekræmmer: Omvandrende handelsmand som opkøber og sælger uldtøj, især fra Hammerum Herred.

Jersey: Finmasket, maskinstrykt stof.

Kapitalisme: Økonomisk system som er kendetegnet ved at bygge på privat ejendomsret til produktionsmidlerne og markedskræfternes styring af økonomien jf. liberalisering*.

Kommunisme: Politisk ideologi med det mål at opbygge et klasseløst samfund, hvor der er fuldstændigt ejendomsfællesskab, og hvor den enkelte borger yder efter evne og nyder efter behov.

Konfektion: Fabrikssyet tøj i modsætning til skræddersyet tøj. Primært af vævet stof.

Liberalisering: Lempelse eller fjernelse af statslige restriktioner – især om handelsmæssige og politiske forhold.

Marshall-planen: Den 5. juni 1947 holdt den amerikanske udenrigsminister George C. Marshall en tale på Harvard Universitetet i USA. Her lancerede han ideen om et økonomisk støtteprogram for Europa efter 2. Verdenskrig. Marshall-planen blev et storstilet hjælpeprogram. I en blanding af politiske og økonomiske motiver fik USA bragt stabilitet til Vesteuropa og sat gang i de europæiske landes økonomiske udvikling. Marshall-planen skabte et marked, der kunne aftage amerikanske varer. Gennem oprettelsen af OEEC* var USA samtidig med til at fremme samarbejde og samhandel mellem de vesteuropæiske lande. Derudover begrænsede den kommunismens indflydelse i Vesteuropa.

Metervarer: Tekstil der sælges i metermål.

Midtjylland: Området mellem Vestjylland og Østjylland. Hvor grænsen går, er ikke nærmere defineret. I denne sammenhæng bruges det primært om områderne Herning Kommune og Ikast-Brande Kommune.

- OEEC:** Organization for European Economic Co-operation. Blev dannet i 1948 med det formål, at fordele Marshall-hjælpen mellem modtagerlandene og samordne medlemslandenes økonomiske politikker. Fra amerikansk side var oprettelsen af OEEC med til at sikre, at de vesteuropæiske landes økonomier blev baseret på liberale kapitalistiske principper frem for protektionisme*. I 1961 blev OEEC efterfulgt af OECD (Organization for Economic Co-operation and Development), hvor også USA og andre ikke-europæiske lande er medlemmer.
- Produktionsapparat:** Maskiner, bygninger, udstyr, transportmidler osv. der bruges i en stor virksomheds eller et samfunds produktion. Omfatter ikke arbejdskraft og råvarer.
- Prokurist:** Person der har "prokura", dvs. fuldmagt til at handle på et firmas vegne.
- Protektionisme:** Handelspolitik hvis formål er at beskytte et lands erhvervsliv mod konkurrence udefra gennem handelsbarrierer, typisk told på importvarer.
- Tekstil- og beklædningsindustri:** Udtrykket dækker over to industrigrene: producenter af tekstil (eks. metervarer, gulvtæpper og forbindingsgaze) og producenter af beklædning, dvs. tøj.
- Tilskærer:** Person med særlig viden om tilskæring af stof. Har ofte en faglig uddannelse.
- Trikotagefabrik:** Fabrik der fremstiller maskinstrykkede tekstilvarer såsom stof og beklædning.
- Vietnam-krigen:** Krig mellem Nordvietnam og Sydvietnam i perioden 1954-1975. Vietnam var oprindeligt en del af den franske koloni Indokina. Sammen med Cambodja og Laos fik landet imidlertid selvstændighed ved Geneve-konferencen i 1954. Vietnam blev derefter delt i to, og der udbrød konflikt mellem det kommunistiske Nordvietnam og det ikke-kommunistiske Sydvietnam støttet af USA. I perioden 1964-1968 øgede USA sit engagement i Vietnam, og konflikten udviklede sig til åben krig. Næsten 3 mio. amerikanere var udsendt til Vietnam, og fra 1965-1973 brugte USA 120 mia. dollars på krigen.
- Værkfører:** Person der er arbejdsleder på et værksted eller en fabrik og har et vist teknisk ansvar. Er ofte underordnet en produktionschef el. lign.
- Våbenkapløbet:** Udvikling som indebærer, at to eller flere stater anskaffer sig stadig flere og større (atom)våben. Er især blevet brugt om forholdet mellem USA og Sovjetunionen under Den kolde Krig*, hvor de to stormagter konkurrerede om udvikling af kernevåben og missilteknologi.

Med udgangspunkt i Herning-fabrikanten Axel Hansens scrapbog, kildemateriale og interviews med tidligere ansatte på Axel Hansens fabrik "Axello", fortæller dette undervisningshæfte om tekstil- og beklædningsindustriens udvikling i Midtjylland i perioden ca. 1950-1975.

Målgruppen for undervisningshæftet er folkeskolens ældste klasser og elever på de gymnasiale uddannelser.

Besøg "Miraklet på heden" på www.museummidtjylland.dk. Her finder du bl.a. en Opgavebank med opgaver, som knytter an til tekstil- og beklædningsindustriens udvikling og en komplet digitaliseret version af Axel Hansens scrapbog.